

Kapel van O.L.Vrouw Troost in Nood te
Willebroek (Rijweg).

't Vaartland

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

1975 ● 3e JAARGANG ● Nr 1

RESTAURANT ESPERO

AUG. VAN LANDEGHEMSTRAAT 67

2660 WILLEBROEK

TEL. (031) 86 85 10

Specialiteit :

PEPERSTEAK — MOSSELEN

De Vlaamse Toeristenbond en de Vlaamse Automobilistenbond hebben, zoals ze dat reeds sinds 1949 deden, gezorgd voor een fraaie wandkalender, ditmaal gewijd aan Reinaart de Vos, het Vlaamse dierenepos. Samensteller is de bekende dichter Bert Peleman. Hij heeft hier in «Reinaart achterna» dertien mooie platen uitgekozen, die alle betrekking hebben op plaatsen in Oost- en Zeeuws-Vlaanderen, waar bepaalde feiten uit het Reinaartverhaal gelokaliseerd worden. Kwatrijnen van de samensteller verklaren elk van de dertien illustraties. Zo bewonderen we kunstfoto's van Guy Verwimp en Henk Bruers, met de Reinaartbank te St.-Niklaas, de rustbank te Nieuw-Namen, de beeldengroep bij de Gentse poort te Hulst, een brandglasraam van Guido de Graeve in kasteel Notax, de VTB-Reinaartbank te Stekene, wijk De Trompe, een brandglasraam van Staf Pijl in het gemeentehuis van Belsele, het VTB-Reinaartbeeld te Lochristi, de VTB-bank in het park van St.-Niklaas, een tekening van Frans Zenner «Reinaart in de Mercatorstede», een beeld «Reinaart als pelgrim» van Anton Damen en twee Reinaartafbeeldingen (van Paul Mariën en Broeder Aloïs) op de zolder van de watermolen te Rupelmonde.

Op het rugkarton is de wegenkaart van het Reinaartland afgedrukt met daarnaast de namenlijst van een twintigtal plaatsen, die op een of andere wijze herinneren aan het Reinaartverhaal.

Een VTB-VAB-wandkalender is een begrip geworden, want steeds wordt hij in twee kleuren uitgevoerd en is hij 29 cm breed bij 21 cm hoog. Titelblad en de twaalf maandbladen zijn gespiraleerd, zodat ze niet hoeven afgescheurd te worden.

Aanbevolen voor huiskamer, werkplaats, kantoor of leslokaal; verkrijgbaar in al de VTB-boekhandels tegen 65 fr., slechts 55 fr. voor leden van de VTB-VAB, te verzenden met 5 fr. als over de post moet worden verzonden.

't VAARTLAND

heeft «ruilverkeer» met :

- **Natuurpark Het Broek**, Tisseltse steenweg 56, 2660 Willebroek
- **Gemeentekrediet van België**, Panhecolaan 44, 1000 Brussel
- **Heemkring 't Kaaskot**, Dorstveld 16, 2820 Bonheiden
- **Société d'Archeologie de Binche**, av. Wanderrepen 94, 7130 Binche
- **Archeologische Kring van Mechelen**, Varkensstraat 5, 2800 Mechelen
- **De Krijter**, Ad. Mortelmansstraat 40, 2220 Wommelgem
- **Erf en Heem**, Kerkhoflei 140, Pasbrug, 2580 Sint-Katelijne-Waver
- **Jan Vleminckx**, Molendreef 25, 2120 Wijnegem.

Deze tijdschriften dienen steeds toe te komen op het adres van de **Heemkundige Kring van het Vaartland**, sekretariaat : **Stationsstraat 3, 2660 Willebroek**, waar ze ter inzage van de leden liggen.

't VAARTLAND

Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring van het Vaartland, v.z.w.

Jaarabonnement : 150 fr. Over te schrijven op postrekening 000-0927575-61 van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Alle korrespondentie omtrent het blad is te richten aan Karel DE DECKER, Redaktiesekretaris, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek, Tel. : (031) 86 77 07.

Prijs van dit nummer : 50 fr.

graag
onze medewerking
aan initiatieven
die
DE MENS
vormen
geestelijk verrijken
ontspannen
gezond vermaken

**konstruktie
j. lambrechts
ruisbroek**

BERICHT

aan onze leden die hun lidmaatschapsgeld voor 1975 nog niet hebben betaald :
Dit is het eerste nummer van de nieuwe jaargang van «'t VAARTLAND»,
maar ook het laatste nummer dat U zal ontvangen, indien U ons uw lidmaat-
schapsgeld 1975 niet betaalt. Wil U de kosten van inning over de post voor
U en voor ons vermijden, schrijft dan zonder verwijl uw lidmaatschapsgeld
over op onze postrekening nr 000-927575-61, Heemkundige Kring van het
Vaartland v.z.w., Willebroek.

Gewoon lidmaatschap : 150 fr.

Steunend lidmaatschap : 250 fr.

Beschermend lidmaatschap, tenminste : 500 fr.

Europese landen : + 10 fr.

Landen overzee : + 20 fr. voor verzendkosten.

De abonnementsgelden van de Openbare besturen, bibliotheken, enz. zullen
met een rekening geregeld worden.

Voor een mooie ingerichte keuken

VRAAG EENS PRIJS AAN

ILWA-keukens

- alle kombinatiemogelijkheden
- perfekte afwerking
- gratis prijsopgave
- verdelers over gans België

SCHOOLSTRAAT 9

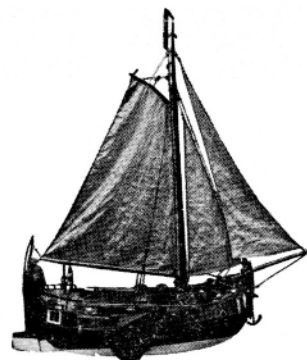
TEL. (031) 86 60 25

R u i s b r o e k - S a u v e g a r d e

'T VAARTLAND

INHOUDSTAFEL 1974

Karel DE DECKER	Blz.
Wij varen verder	1
't Vaartland, beknopt bekeken	11
Volksremedies uit het Vaartland	16
Uit de nog niet zo heel oude doos	17
Heindonk, het eindeke van de wereld ?	18
Dr Vandaele uit Willebroek heeft 800 wijwater- vaatjes	52
't Vaartland, heemkundig beknopt bekeken	54
Verenigingsnieuws	57
De binnenschippers	76
Meester De Wit is er tachtig	80
Jos DE KEERSMAECKER	
Heffen, het Zennedorp	21
Heffen, terugblik op zijn vroegste geschiedenis ...	22
Hooiendonk, ten nederzetting uit de La-Tène-tijd of Ijzertijdperk	27
Heffen, de ketting over de Zenne, een politiek en economisch thema	30
De Kapel van O.L.Vrouw ten Doorn te Heffen ...	37
In Memoriam Arthur Huys	58
Klein-Willebroek	66
Jan DE WIT	
De Kapel van O.L.Vrouw ten Doorn te Heffen ...	37
Herinneringen uit mijn jeugd (1901-1905)	81
D. LAUWERS	
Kennismaking met Volkskunstgroep Annemarieke Breendonk	60
Hugo LEJON	
Klasserings- en Recyclagevoorstel Klein-Willebroek	63
Prof. Dr Herman MERTENS	
Uit een Tisselts familie-album : Petrus Troch ...	6
Jules SCHEERS	
Onze jaarlijkse wandeling in het Natuurpark Het Broek	13
Aktiviteitsverslag 1973	19
Louis SCHURMANS	
Tentoonstelling Volksdevotie en Bedevaartaantjes te Hombeek	84
Dr Paul VAN DEN BRIL	
De Geneeskundige Kring van Willebroek (1835-1855)	43
Frans VAN DEN STORME	
De Boerenkrijg zoals Frans Van den Storme die voor ons heeft getekend	3
Hendrik VAN DE VEN	
«Struifvogelspel» te Kapelle-op-den-Bos	78
Hugo VAN HOOLST	
Het gekleed Heilig Kruisbeeld van Blaasveld	9
RUBRIEKEN	
Mededeling van de Beheerraad	
Aangetekend schrijven aan de heer Gouverneur der Provincie Antwerpen in verband Ontwerp Ge- westplan Mechelen 1974. Openbaar Onderzoek	61
Mededelingen van de Redactie	
Nieuws uit het Brouwerijmuseum	10
Wij gaan naar Bokrijk	14
De Heemkundige Kring van het Vaartland verzamelt	17
Jan De Wit wordt 80 jaar	41
Jozef Weyns is niet meer	56
In Memoriam Eerwaarde Heer Jan Willem	82

DRIEMAAL IS SCHEEPSRECHT !

«'t Vaartland» blijft verder varen ! «'t Vaartland» blijft verder in koers, in de stijl die het zichzelf heeft opgelegd. Dank zij de steun van U allen. Die lid zijt, en die hopelijk ook in 1975 lid zult willen blijven !

Wij vertrokken in 1973 met welgeteld 190 leden. Verleden jaar hebben wij dit aantal tot 319 opgevoerd.

Waarom dit in feite te wijten is ?

Waarschijnlijk aan de idee, dat velen ons in den beginne niet «au sérieux» hebben genomen. Al is nadien de verandering gekomen. De grote verandering. De haast noodzakelijke verandering, die zich tussen ons en de lezer voltrokken heeft...

Wij hebben in 1973 op het punt gestaan tegen de klippen te botsen. Maar wij bleven in koers, omdat de «publiciteit» ons toen redde. En vandaag de dag nog blijft redden. Wat wij niet mogen vergeten. Omdat het ten slotte de adverteerders zijn, die onrechtstreeks aan de basis liggen van dit zo fraaie blad. Van dit zo fraaie heemverbonden blad, waarvoor wij ons helemaal hebben ingezet...

Vandaar dat wij U vragen, om af en toe en bij gelegenheid, ook eens aan die adverteerders te denken...

Wij hebben dit jaar drie thema's, die deskundig worden uitgepluisd. Wij hebben in september het 100-jarig bestaan van de Firma Graver uit Willebroek. Wij hebben een Ruisbroek-nummer op het oog, alsmede een lijvige kijk op ons eigen erfgoed. Op ons eigen bouwkundig erfgoed, dat wij blijven verdedigen, met de kracht en de wetenschap die ons eigen is en die ons zegt dat de officiële instanties het toch niet zullen doen...

Wij hebben in vorig nummer het Ontwerp Gewestplan Mechelen 1974 op de korrel genomen, en eerlijk gezegd hoe wij de zaken bezien. Wij kregen hieromtrent erg positieve reacties in de pers. En wij danken die pers. Wij danken André De Brabandere (Het Laatste Nieuws), Rik De Decker (Het Nieuwsblad), René Mertens (Het Volk) en Rob Siebens (Gazet van Antwerpen), die aan al onze acties een landelijke ruchtbaarheid geven...

Wij hopen in koers te blijven. In dit kleedje, dat groen is en dat wij groen willen houden. Eén jaar lang !

Karel De Decker
Redaktiesekretaris

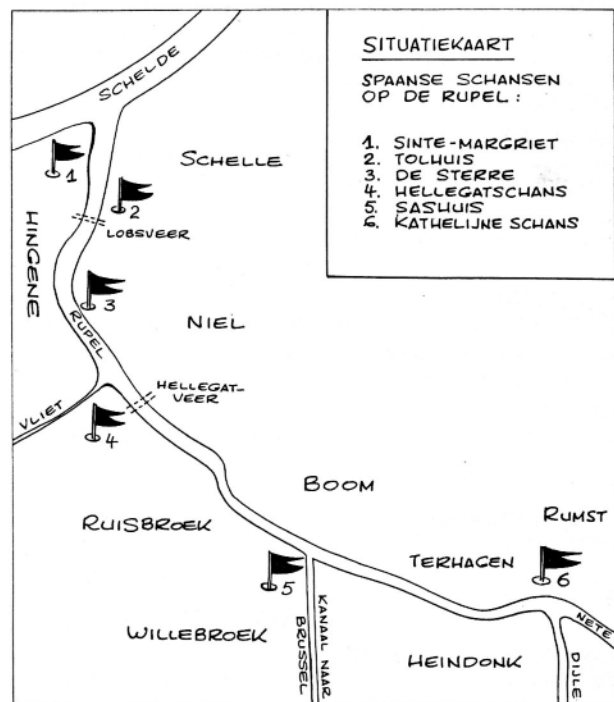
SPAANSE SCHANSEN OP DE RUPEL

1. DE RUPEL : EEN STRATEGISCHE WATERLOOP

De Rupel is een der kortste bijrivieren van de Schelde, amper 12 km lang. Aan de monding tegenover Rupelmonde is ze ongeveer 200 m breed. De naam Rupel, eertijds ook Rumpelen en Ruppene geschreven, komt voort uit het stamwoord «Rum» of rivier en «peel» of moerasland. De Rupel vloeit inderdaad langsheen lage gronden die hij, vóór de indijking, overspoelde. Volgens professor Carnoy is de stam «rum» later «ruim» geworden en betekent Rupel : een wijde uitgestrekte waterloop die door moerasig gebied vloeit. Vóór haar indijking (XIVe eeuw) overspoelde de Rupel aan haar linker-oever al de lage gedeelten van Hingene, Ruisbroek, Willebroek, Blaasveld en heel Heindonk. Het is een soort zee-arm, die zijn ontstaan te danken heeft aan de tij. Zonder tij zou de rivier slechts een vijfde van haar huidige omvang hebben. De Rupel eindigt te Rumst waar de Nete samenkomt. Strategisch gezien had de Rupel, gans de oudheid door, een enorme waarde. De Rupel bood, als afvoer van Dijle, Demer, Nete en Zenne, gelegenheid om praktisch geheel Midden-België te controleren. Het is zeker dat de Romeinen reeds vestingen gebouwd hadden langsheen de Rupel. Te Ruisbroek bestond er een veer : het Hellegatveer dat bewaakt werd door een turriculum of ronde vestingstoren. Dit veer was verreweg het oudste der drie Rupelveren vermits het doorgang gaf aan de oude «Herenstraat» of heirbaan van Antwerpen naar Brussel. Tussen Willebroek en Heindonk was er ook een stenen versterking, in de volksmond : «Stender» of ook «Steenderen» geheten. De stenen van de oude Willebroekse kerktoren zouden grotendeels afkomstig geweest zijn van deze Romeinse vesting. Men weet dat de Romeinen onze rivieren ingeschakeld hebben in hun verdedigingslijn tegen de barbaren. Van de andere kant zijn er in ons land weinig plaatsen die, wat hun ligging betreft, de vergelijking kunnen doorstaan met de Rupel en haar samenvloeiing van bijrivieren : een complex van waterwegen, strategisch van buitengewone waarde. Professor Uytterhoeven besluit uit de opeenvolging van versterkingen dat er langsheen de Rupel, Dijle en Demer een ware «Maginot-linie» door de Romeinen was aangelegd (Toerisme 1937 - n° 2) om Gallië te vrijwaren tegen Germaanse invallen. Te Rumst zelf hadden de Romeinen een verblijfplaats. Hun vloot «Classis Germaniae» had er haar basis onder bescherming van een castellum of versterkt kasteel. Toen de Franken rond 430 Taxan-

drië verlieten onder Clodio, kwam de westelijke zijvleugel over Antwerpen, Hemiksem, Niel en stak er de Rupel over. De Romeinse bezittingen van Ruisbroek-Hellegat, Willebroek en Rumst, moesten in allerijl het hazepad kiezen. Rumst zelf werd totaal vernield en zou pas terug belangrijk worden in de middeleeuwen met de komst der Berthouts, Heren van Grimbergen, die er «het Land van Rumst» kwamen stichten.

In de 12e eeuw hoorde heel het Rupelgewest langs beide oevers toe aan deze adellijke familie, een zijtak der familie Gewijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen. Het zijn dan ook de graven van Vlaanderen die de indijking der

Rupel lieten uitvoeren van 1310 tot 1325 onder het voorlopig bewind van graaf Jan Van Namen.

De Rupel zou haar strategische rol definitief verliezen in de 19e eeuw met de doorbraak der kasseiwegen waarlangs de troepen zich sneller konden bewegen. In de 20e eeuw hebben de zogenaamde «stellingoorlogen» definitief afgedaan. Een laatste Rupelverdediging vinden we nog in de fortengordel van vóór 1914. Deze gordel liep parallel met de Rupel - Nete en behoorde tot de buitenste verdedigingslinie van Antwerpen. Het achtergebied dezer forten kon beschermd worden door dijkdoorstekingen van de Rupel waardoor het ganse gebied onder water

zou komen te staan. Gelukkig zijn die plannen nooit uitgevoerd geworden.

In deze uiteenzetting gaan we een korte historiek geven van de voornaamste Rupelschansen. De meeste ervan zijn ontstaan in de 16e eeuw, tijdens het Spaanse tijdperk en dienden als bolwerk tegen de Staatsen of Hervormden.

Deze schansen zijn nu allen verdwenen. Alleen het Sashuis te Klein-Willebroek prijkt nog steeds aan het begin der Willebroekse vaart, en het Tolhuis te Schelle is nu een gezellig restaurant geworden.

2. HET KONINKLIJKE FORT SINTE-MARGRIET TE HINGENE-WINTAM

Dit bolwerk, gelegen aan de samenvloeiing van Rupel en Schelde was vroeger de voornaamste vesting op de Rupel. Het fort werd opgericht in 1566 onder Margaretha van Parma. De hoekige inspringende dijk diende als bolwerkverweer en de sluis wat verderop als middel tot onderwaterzettingen van gans het omliggende gebied. De achterdijk beschermt de vesting niet alleen tegen het water maar ook tegen beschietingen van op het water. Zo gezien was het fort praktisch oninneembaar. Behalve de woning van de bevelhebber of gouverneur, was er in het fort ook een kapel, waarin de pastoor van de nu verdwenen Hingense parochie «Nattenhaasdonk» soms mis opdroeg. Het fort heeft zijn naam «Sinte-Margriete» te danken aan die parochie. Deze heilige was namelijk de patrones van Nattenhaasdonk. In de volksmond heette die vesting ook «de tonge». Verder was er nog een kantien waar men winkelwaren verkocht — de uitbater was de marketenter — en tenslotte de soldatenverblijfplaats. Het oorspronkelijke fort was een houten gebouw — blokhuis — en was in 1646 nog steeds niet voltooid. De inwoners van het omliggende : Hingene, Wintam, Eikevliet enz. moesten bijna alle soldaten herbergen.

In 1621 werden kleine schansjes of redoutes opgericht langs de Rupel. In een verslag van 30 april 1621 lezen we : «wij hebben voorzien van hout en kaarsen die nodig waren in de cortegarden (wachthuisjes) van de forten van Sinte-

Margriete en de schansen te Wintam en te Ruisbroek en voor de andere redoutes opgericht op de Rupel tot verzekering van 's Lands veiligheid...»

In 1668 werden door gouverneur-generaal Castel Rodrigo, Spaans markies, grote verbeteringen aangebracht ; een vestingswal met inspringende beschermduijk werd rondom het fort gegraven. Meer dan 300 opgeëiste werklieden of «pioniers» uit Bornem, Puurs, Lippelo, Ruisbroek en zelfs uit het Waasland moesten er aan helpen, voorzien van «schuppen, spaeyen, huwelen ende cordewagens (kruiwagens)». In het fort werden de plannen der werken uitgelegd door kapitein Hoefnagle die de leiding er van had. Die plannen zijn een trouwe nabootsing van het nieuwe systeem «Vauban» dat toen in voege kwam. Sebastien Vauban was een beroemde Franse vestingbouwkundige. Ten tijde van Lodewijk XIV werd zijn vestingsstelsel in de veroverde gebieden uitgebreid. In ons land werden alzo een twintigtal vestingen verbeterd en enkele nieuw gebouwd. Op 7 juni 1668 — na 8 maanden werk — was de vesting voltooid. De omheining was vergroot «met 1 gemet en 60 roeden». De opgeëiste arbeiders lieten dikwijls verstek... maar de zoon van Hoefnagle ging dan met een afdeling ruiters de mannen opzoeken op het veld, de boerderij, zelfs in de bossen en dwong ze, met de degen in de hand, terug naar het fort te gaan werken. Het hernieuwde fort was opgericht met stenen afkomstig van de oude kerk van Nattenhaasdonk. Na deze werken was het heel wat rustiger in de streek. De soldaten verbleven nu allen in de vesting. De wethouders van Hingene en Schelle boden de gouverneur der vesting geschenken aan opdat deze zijn soldaten aan een strenge tucht zou onderwerpen. Nu eens was het geld, dan leveringen van haver, hout, voedsel. De bevelhebber van de vesting Tolhuis te Schelle genoot dezelfde gunsten.

In 1676 gaf Hoefnagle bevel een barreel (veken) te plaatsen aan de weg naar het fort. De sleutel van het hangslot berustte in vredes-tijd bij Jan Wouters, pachter van de dichtstbij-

DUVEL MOORTGAT VERDUVELD GOED

liggende hoeve. In oorlogstijd werd hij in het fort bewaard. De inwoners van de streek kwamen in verzet, want deze baan leidde eveneens naar het veer van Rupelmonde (Groenendijk) ...toch werd het bevel uitgevoerd ; een tweede weg werd later aangelegd : de Rupelmondse baan. Deze schilderachtige kasseiweg bestaat nu nog, hij brengt ons naar het veer en naar de gekende afspanning : «De Groenen Dijk». Kapitein Alexander Hoefnagle, die van het fort een echt bolwerk had gemaakt, stierf in zijn geliefde vesting op 11-3-1697. Al de kerkelijke voorwerpen, die zijn privé bezit waren, schonk hij aan de fortkapel en bij vernietiging van het fort moesten ze overgedragen worden aan de kerk van Nattenhaasdonk. Deze was in 1616 opnieuw herbouwd.

De nieuwe gouverneur werd Mourier. Deze werd vlug verplaatst en opgevolgd door kapitein Van De Velde. Deze man stond er eveneens op «geschenken» te laten aanbrengen lijk dit bij Hoefnagle gebruikelijk was. De inkwartiering der ruitery van graaf Egmont geschiedde op kosten der omliggende gemeenten. De soldaten gedroegen er zich slecht : diefstallen en gewelddaden werden zowat overal gemeld. In 1683 lagen er 160 soldaten van het regiment van de hertog van Holstein. Nadien legerde er een compagnie van de markies van Lede die in 1701 vertrokken naar Hessen.

In juli 1703 kregen de wethouders van Hingene bevel zes grote schepen te leveren aan het hoofd van het versterkte Tolhuis, gelegen aan de overkant van de Rupel te Schelle. Deze boten moesten er blijven liggen tot nader bevel om de troepen der vestingen over te zetten als dit nodig bleek. De raadsleden repliceerden dat dit strijdig was met de gewoonte der militaire verrichtingen. Het Hellegatveer te Ruisbroek (1) ingericht aan het uiteinde der heirbaan op Dendermonde was altijd de overzetplaats geweest van alle troepen die van of naar Antwerpen kwamen. De sauvegarde aldaar was de wachtplaats voor die reizende troepen. Deze moesten toezicht houden om het overlopen uit het leger te beletten.

Zo verbleven er in 1693 sauvegarden of toezichters van generaal Tob meer dan 2 maanden te Ruisbroek om de vele vaandelvluchtigen op te sporen die zo wat overal in Klein-Brabant verspreid waren. Toen men dus die schepen niet wou leveren kwam het onzinnig bevel van de markies van Ittre om timmerlieden bij de vleet te leveren... dezen moesten vanuit Wintam een houten brug over de Rupel slaan recht naar het Tolhuis. Maar dit bevel werd zeer vlug inge-

trokken, het was niet uitvoerbaar op een plaats waar zoveel stroming van het water was !

Op 5 juni 1706 werd het fort ingenomen door de troepen der Verenigde Nederlandse provinciën. Na Van De Velde is de heer G. Huylenbroeck de nieuwe gouverneur van het fort. Van 1724 tot 1734 is het Jan De Bruyn. Deze wordt opgevolgd door Dillon en van 1739 tot 1746 is het Hubertus Obeirne. Deze was de laatste aangestelde bestuurder van het fort. Zij werden benoemd door het algemeen bestuur der fortificatiën te Brussel. In de 18e eeuw verbleven er een aantal invaliede soldaten. Ze leefden er op kosten van acht omliggende gemeenten en werden alle twee maand uitbetaald. Ook hadden enkelen van hen een tuintje buiten het fort aangelegd. In 1745, onder het bestuur van Maria-Theresia was de vesting door Engels krijgsvolk bezet. Toen de Fransen het fort op 2 juni 1746 belegerden, staken de Engelsen bij hun vlucht, de dijken door en zetten de sluis naast het fort open.

De woedende Fransen namen de vesting in, vernielden wat ze konden, verkochten de materialen en zelfs de grond waarop de vesting zich bevond. De overblijvende kerkmeubelen, al het kerkgerief van de fortkapel werd in allerijl overgebracht naar de kerk van Nattenhaasdonk. De bediening van die kapel werd steeds door de pastoors en deservitors van Nattenhaasdonk waargenomen. Ze tekenden : «Capellanus fortalitionen Sancta Margaretha». De kerk van Nattenhaasdonk is zelf teloorgedaan in 1825 na een dijkbreuk.

In 1748 kwam een soldatenwacht van het regiment van Karel van Lorreinen, op bevel van de oppercommandant der Antwerpse citadel, markies de Piza, naar het vernielde fort. Ze lieten er een wachthuisje oprichten als verblijf. Tijdens de Boerenkrijg in 1798 werd het fort ingenomen door onze Brigands. Heel wat wapens, alsook de schatkist met Engelse ponden, werden er bewaard. Op 6 november moesten onze jongens eruit vluchten na beschieting door twee Franse kanoneerboten. De 6e augustus 1831 werd het fort weer door de Belgen opgekalfaterd en versterkt, altans de bolwerkdijken. Men vreesde immers een Hollandse inval. Onze soldaten richtten er batterijen op : 10 kanonnen, 16 ponders en 2 zware auwitsers. Wat later kwamen er nog 10 kanonnen bij : langs deze waterwegen zouden de Hollanders zeker niet kunnen naderen.

Op 30 oktober 1831 verkreeg hertog d'Ursel van Hingene machtiging om een afsnijding der lage polders van het Ruipenbroek te verwezenlijken. Alzo kwamen honderden ha gronden droog. De plaats waar bijna 300 jaar lang de

(1) Zie hierover de V.T.B. brochure nr 159 «Ruisbroek en de Sauvegarde».

vesting stond, moest noodzakelijkerwijs ont-ruimd worden. Het fort werd geheel ontmanteld. De werken tot drooglegging en afsnijding waren voltooid op 19 december 1832.

In 1835 werden de wachthuizen op de Rupel-dijk aldaar eveneens afgebroken... dit was het einde van het fort dat eeuwen lang een zware last voor gans Klein-Brabant geweest is, inzonderheid voor de gemeente Hingene.

3. DE HELLEGATSCHANS TE RUISBROEK

Gedurende de belegering van Antwerpen, door de prins van Parma, Alexander Farnèse, hadden de verdedigers van de stad, al de zuidelijke oevers van de Rupel, stroomafwaarts van Eikevliet, onder water gezet. Toen staken ze de dijken door en bouwden een schans te Ruisbroek, aan de monding van de Vliet, nabij het veer Hellegat. Dat was in 1584. Ook was er een kleine kapel in die vesting, want op 28 januari 1623 had er het doopsel plaats van Elisabeth De Pauw, wiens vader, de Ruisbroekenaar, Adriaan De Pauw aldaar soldaat was. Deze redoute of schans was in 1621 na het Twaalfjarig Bestand, geheel hersteld. Deze post werd ook vaak gebruikt als overnachtingsplaats der doorreizende troepen. Ook stond de kleine vesting bij het gewone volk als «'t beckaff» (beek-afwaarts) gekend. Op de Ruisbroekse kadasterkaarten (Atlas de la Commune de Ruysbroeck - 1805) is deze schans niet meer vermeld, zodat ze dus al verdwenen was einde 18e eeuw. De bezetting er van hing af van het fort Sinte-Margriete.

4. DE SCHANS «SASHUIS» TE KLEIN-WILLEBROEK

Het is waarschijnlijk hertog Alva zelf die in 1567 de bouw van het Sashuis bevolen heeft. Hij zag wel in, dat die plaats, waar het kanaal van Brussel in de Rupel uitmondde, de sleutel was van de verbinding tussen Brussel en Antwerpen. Hier moesten alle reizigers te water overstappen van de zeilschepen op de kleinere trekschuiten. Het Sashuis werd dan gebouwd als een ware versterking, in staat om talrijke troepen te herbergen. In 1576 werd door de

Sashuis te Klein-Willebroek (cliché VTB).

prins van Parma een kleine schans opgericht aan het Sashuis. Na de dood van Requessens kwamen muitende Spaanse soldaten zich er met een honderdtal Spaanse ruiters vestigen. Ze stonden onder leiding van d'Avilla. Deze was de algemene leider der oproerige troepen die, omwille van het niet uitbetalen der soldij, hele gewesten van ons land brandschatten en verschillende steden plunderden. Op het Sashuis hadden onderhandelingen plaats tussen de Raad van State en de Spaanse muitelingen, om de terugtrekking uit onze gewesten te bekomen. Toen geen resultaat bereikt werd zakten de Spanjaarden uit Aalst en Willebroek naar Ant-

DUVEL MOORTGAT VERDUVELD GOED

werpen af en bedreven daar de gruwelijke plunderingen, algemeen gekend onder de naam «Spaanse furie». In 1579, na de bestorming door de Staatse troepen, werd het Spaanse garnizoen verdreven, alhoewel de bevelhebber de Licques de opdracht had gekregen tot het uiterste weerstand te bieden. Het fort werd nu bezet door een afdeling Schotse soldeniers. Dezen versterkten de schans en pas was de vesting klaar of er kwam een tegenaanval los. Generaal de Licques veroverde eerst Mechelen voor de Spanjaarden en rukte op naar Willebroek met 25 compagnies voetvolk en 12 compagnies ruitery. Met zulke troepenmacht in 't zicht lieten de Schotse soldaten alles in de brand, ze scheepden vlug in om langs Boom weg te vluchten. Op 29 juli 1579 vernietigden de Spanjaarden de sasluisen om de scheepvaart op de vaart onmogelijk te maken. Vrezend door sterkere troepen aangevallen te worden, gekweld door honger en gezien de grote sterfte onder de paarden, trokken de Spanjaarden zich terug einde september. Enkele Duitse troepen in dienst van Spanje, bleven te Klein-Willebroek achter en versterkten de schans door aanvoer van artillerie. De prins van Oranje, die volstrekt de scheepvaart op Brussel wou herstellen, gaf bevel aan de geduchte bevelhebber La Noue, zich meester te maken van de vesting. De Duitsers, op de hoogte van het plan, wachtten de komst der Staatsen niet af, maar ontruimden haastig het fort.

Op 29 september 1597 namen de Staatsen de stelling opnieuw in. Kort daarop kwamen de prins van Oranje, Aartshertog Mathias en generaal La Noue deze vesting bezoeken en ze besloten haar oninneembaar te maken want al vlug deed het gerucht de ronde dat de Spanjaarden Willebroek opnieuw wilden heroveren ! De stad Antwerpen zond 300 pioniers of delvers om brede en diepe grachten rondom de schans te graven. Willem van Oranje vroeg Brussel hetzelfde te willen doen. Alzo ontstond een echt bolwerk met grachten en aarden berm. De schans zelf lag gans in het water. Om het fort zelf uit te bouwen, staken de soldaten de Rupel over, vielen Boom binnen en begonnen niet alleen de huizen, maar ook de kerk af te breken om de materialen voor een groot deel, op platte ponten, door de bevolking over het water te doen brengen. In een klachtbrief schreven de ontstelde inwoners aan de bisschop van Antwerpen : «...bij ordonantie van de colonellen der stad Antwerpen is deur de soldeniers van de forte Willebroeck de kercke afgebrandt ende den toren met geweld totte den fondamenten afgevoerd...».

Het duurde 5 jaar tot de Spaanse troepen van

Farnèse in 1585 de Staatsen verdreven. Hij gelastte zijn veldheer de Carondelet, de vesting in te nemen. Na een hardnekkig gevecht van meerdere dagen gaf de bezetting van de schans zich uiteindelijk over. Het verwoeste sashuis werd in 1608 opnieuw herbouwd lijkt het er nu nog altijd staat. De Spanjaarden plaatsten een garnizoen in het fort en bleven er tot in 1683. Daar de omliggende Rupeldijken fel geleden hadden door het blankzetten der omringende broeken en velden werden ze door de Spanjaarden totaal vernieuwd en verhoogd.

In 1683 werden de Spanjaarden er verjaagd door de Franse troepen. Dezen staken heel wat omliggende dorpen in brand : Willebroek, Ruisbroek, Tisselt. De vesting werd door de Fransen ontmanteld en de grachten geslecht. Alleen het Sashuis bleef staan en diende van toen af tot wachthuis. Later werd het ingericht als woning voor de sluismeester, deze functie vervult het heden nog. Bij het graven van het nieuwe sas in 1830 werden rondom de schans allerlei wapens en munten gevonden. Ze worden heden bewaard te Brussel in het museum van de Hallepoort. Als men vroeger wou zeggen... «naar Klein-Willebroek gaan...» dan zegde men het kortweg : «naar 't schans gaan» en de Rupeldijk aldaar noemt men nog : de schansdijk, vervormd tot gansdijk.

5. HET FORT TOLHUIS TE SCHELLE

De tolhuizen op onze rivieren zijn zeer oud van oorsprong. Het Tolhuis van Schelle kwam tot stand na de indijking van het meer tussen Eikevliet en Nattenhaasdonk, wanneer de noodzakelijkheid werd ingezien een tolbureel op de Rupel op te richten. Te Rupelmonde was er reeds eerder een tolhuis in gebruik. Het Tolhuis te Schelle werd ingericht om de schepen op te houden met bestemming voor Brabant : Mechelen, Leuven, Brussel. Dit tolhuis werd in 1412 gebouwd aan het veer op de Rupel, het zogenaamde «Lobsveer» dat Schelle met Klein-Brabant (Hingene-Wintam) verbond en van oudsher eigendom was van de abdij van Lobbes. Op het einde der XVIe eeuw werd het Tolhuis als schans ingericht. Jonker Roeland de Longin staat als eerste kapitein van het Tolhuis gekend. In 1600 werd hij tevens eigenaar van het veer. Drie eeuwen lang was dit veer in handen geweest der Heren van Laar. In 1614 was Melchior van Kestelt kapitein op het Tolhuis. Lijk op de meeste schansen tijdens de Spaanse periode, was er ook op het «fort Tolhuis» een kapel. In 1568 was er grote onenigheid ontstaan tussen de pastoors van Niel en van Schelle nopens de bediening der kapel. Bij besissing van de landeken van Antwerpen haalde de pastoor van Schelle het pleit. In 1577 werd het Tolhuis in

een fort herschapen en met schansdijken omringd. De Spanjaarden lieten deze werken uitvoeren door opgeëiste inwoners uit Niel en Schelle. Er werd toen geklaagd over felle mui-terij en brandstichting in de omgeving. In 1609 werd het versterkt Tolhuis geslecht, dit tot grote voldoening van Schelle en omliggende dorpen. Maar in 1621 kwam de tijding dat het heropge- bouwde Tolhuis andermaal in een fort zou wor- den herschapen en dat er tevens te Niel een nieuw fort aan de Rupel moest worden gebouwd. Dit fort «de Sterre» genaamd werd gebouwd op een stuk land dat aan vrouwe Sara Scholliers toebehoorde en vroeger gediend had tot tichel- gelaag. Het fort stond onder rechtstreeks bevel van de kapitein van het Tolhuis. De 13e april 1622 leverden de wethouders van Schelle en Niel een certificatie af dat «alzo kortst voor het expireren van het bestand in de kwartieren van Schelle en Niel, de schansen van het Tolhuis en de Sterre werden gemaakt en dat onze inge- zetenen, zowel met hunne peerden als handen weigerden daaraan te werken uit vrees dat zij daarmee enige interest zouden doen aan de heren Staten van Holland...». De kommissarisen die deze forten deden maken, waaronder de Heer van Wellem als superintendant, deden de bewoners met macht en geweld werken,, ja dreigden de paarden door de soldaten te laten weghalen en beide dorpen vol soldaten te leg- gen indien niet vlug aan de forten werd verder- gewerkt.

Van 1621 tot 1630 hielden de krijgsverrichtin- gen in beide forten onafgebroken aan. Op het Tolhuis lag een sterk garnizoen dat ongemeen veel last verkocht en de bevolking het leven ondraaglijk maakte. Eén voorbeeldje uit de vele : in 1644 werd een herbergierster uit een nabu- rige herberg door een soldaat, die dronken was, doodgeschoten. Wanneer men 's anderendaags de moordenaar op een kar gebonden, naar het Tolhuis terug voerde om er berecht te worden, kwam een bende soldaten de man uit zijn ijzers verlossen en lachten de drossaard en schepe- nen van Schelle duchtig uit ! Ze moesten vlug

rechtsomkeer maken om hun eigen velletje te redden ! Na hevige klachten van de wethouders van Schelle kwam er een nieuwe kapitein op het Tolhuis : Willem Van Berlo. Deze was de zoon van baron Van Berlo, Heer van Keerbergen en van Joanna de Locquenghien. Deze man bracht verandering in de krijgstucht want op verzoek zelf van kapitein Van Berlo, aanvoerder van een vrije compagnie soldaten, leverden de magistraten van Niel en Schelle op 1 juni 1645 een «bewijs van goed gedrag» af, en verklaar- den daarin dat hij met zijn krijgsvolk op de forten Tolhuis en de Sterre zich voorbeeldig had gedragen en dat hij, in het bestraffen der soldaten, zijn plicht gedaan had, telkens als deze zich aan «faulden en misdaeden hadden vergre- pen». Zo was de rust weer tijdelijk teruggekeerd in de dorpen. In 1685 werd het fort Tolhuis weer grotendeels geslecht. De heer Gansacker, eige- naar van het nabij gelegen kasteel «Ten Essche» verzocht het bestuur der fortificatiën de vele barakken die op zijn grond stonden, te willen afbreken daar er geen soldaten meer lagen. Ze hoorden toe aan het fort Tolhuis. Op 28 april 1685 kwamen pioniers deze barakken afbreken. Een tijd bleef het rustig. Ook het fort «de Sterre» werd ontmanteld. De Frans-Oostenrijkse oorlog van 1746 kwam de dorpen aan de Rupel weer duur te staan. In mei lag baron Schwart- zenberg met soldaten in de schansen tussen Rumst en Boom (Kathelijneschans te Terhagen) om de Fransen de overtocht van de Rupel te beletten. De 18e mei lag de Rupelmonding vol Franse oorlogsschepen en werden het fort Sinte-Margriet en het inderhaast versterkte Tol- huis zonder slag of stoot bemachtigd. In 1747 - 1748 lagen Franse soldaten in het Tolhuis. Hun plagerij en dwingelandij kende soms geen grenzen. Alzo staken ze op 25 april 1748 twee schepen, volgeladen met hooi enkel voor hun plezier in brand. Ook werd veel vee geroofd uit naburige weiden. In 1763 werd een nieuwe grote sluis naast het Tolhuis gemaakt. Heel wat poldergebieden en wegen kwamen daardoor droog. Het Tolhuis had voortaan als schans af- gedaan. Op 28 oktober 1798 had het Tolhuis

**DUVEL MOORTGAT
VERDUVELD GOED**

VOOR AL UW VERZEKERINGEN

WEND U TOT

A. DE BONDT

**BROEKSTRAAT 70
2662 BLAASVELD**

Traiteur Guy

gastronomie naar maat
voor elke gelegenheid :
feesten — recepties — diners

Specialiteit van barbecue
voor kleine of grote gezelschappen
steeds dezelfde hoge kwaliteit
dezelfde voorname service

100 % tevredenheid — logische prijs

BESTELLINGEN - INLICHTINGEN - BESTEK

Traiteur Guy

**MOLENSTRAAT 81 KAPELLE-OP-DEN-BOS
TEL. (015) 71 19 77**

Diploma hotelschool
Feestzaal ter beschikking

veel te lijden van twee Franse oorlogsbotten die op rede lagen vóór het fort Sinte-Margriet dat toen bezet werd door onze Brigands. De woedende Fransen schoten hun geschut af op het Tolhuis dat in brand vloog. De toenmalige eigenaar Frans Karel Caïmo was verplicht weg te vluchten om zijn leven te redden. Toen op 17 januari 1797 de naburige Sint-Bernaardsabdij als zwart goed werd verkocht, vluchtten de abdijheren met een deel der bibliotheek naar het Tolhuis waar ze veilig verborgen bleven.

6. DE KATHERINASCHANS TE TERHAGEN

Deze vesting werd ook gebouwd in het Spaanse tijdperk. Het was een groot gebouwencomplex, omringd door wallen gelegen tussen Boom en Rumst. Op de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden van graaf de Ferraris (1778) staat ze vermeld als «Catheleyne Schrans» op de kadasterkaart van Popp wordt ze als hoeve vermeld : «de Schranshoeve». Deze lag juist aan de Rupel in de bocht voor Rumst. Die hoeve bestond nog in vorige eeuw. Over de militaire geschiedenis van dit fort is zo goed als niets gekend. In mei 1746 lagen de Oostenrijkers op deze vesting om de Fransen de overtocht van de Rupel te beletten. Op 18 mei verliet baron J. Sico in alle haast deze schans nadat reeds de andere Rupelvestingen door de Fransen veroverd werden. Dat er tijdens die periode hard gewerkt werd aan deze vesting kan afgeleid worden uit de «liste van pioniers ofte schransgravers der heerlijkheid van Rumste beginnende op 12 januari 1746». Het is een document van 61 bladzijden en vermeldt de namen van hen die op verscheidene plaatsen aan versterkingen hebben gewerkt. Het loon der gravers bedroeg 14 stuivers per dag. Ook landbouwers met gespan werden opgeëist om materialen aan te voeren... «item alnoch seven reysen groen fouragie gehaelt naar Cathelerneschanse bij Terhaege...». De bezetting van deze schans hing af van deze van het «Hof ter Eeckhoven» te Rumst. Dit was een omwalde burcht die deel uitmaakte van de talrijke blokhuizen die in de IXe eeuw door de Berthouts werden opgericht als verdediging tegen de Noormannen.

In de 17e eeuw was het kasteel Eeckhoven nog een militair bolwerk tijdens de Frans-Engelse strubbelingen, tot het in de volgende jaren langzaam een «onbekende dood stierf».

In 1802 werd dit domein van 102 ha openbaar verkocht en verbrokkeld. **JAN PEETERS**

Bronnen :

1. De geschiedenis der gemeente Hingene - L. Mees - 1894.
2. De Geschiedenis der gemeente Schelle - De Raadt en Stockmans - 1894.
3. De Geschiedenis van Willebroek - K. Moeremans - 1943.
4. Rumst, van Romeinse nederzetting tot nijverheidsgemeente - J. Neyens - 1958.
5. Hoe Boom groeide - B. Lamot - 1957.

HARRY VERLINDEN

VAN LANDEGHEMPLEIN 14 — WILLEBROEK

- OMEGA
- TISSOT
- RODANIA

ZOWEL URWERKEN
ALS JUWELEN

LOUIS DE SMEDT

V A S T T A P I J T

A. VAN LANDEGHEMSTRAAT 93 - 105

WILLEBROEK

TEL. (031) 86 66 08
86 76 29

- ONDANKS INFLATIETIJD
GOEDKOPE TIJD
BIJ LOUIS TAPIJT !

**DUVEL MOORTGAT
VERDUVELD GOED**

ST.-THERESIA COLLEGE

Veldstraat 11

2920 KAPELLE-OP-DEN-BOS

Tel. (015) 71 11 94 en 71 13 80

- **Basisschool :** 5e en 6e leerjaar

- **Oude humaniora :** Latijn-Grieks
Latijn-Wiskunde

- **Nieuwe humaniora :** Moderne
Economische
Wetenschappelijke A

Externaat

Half-internaat

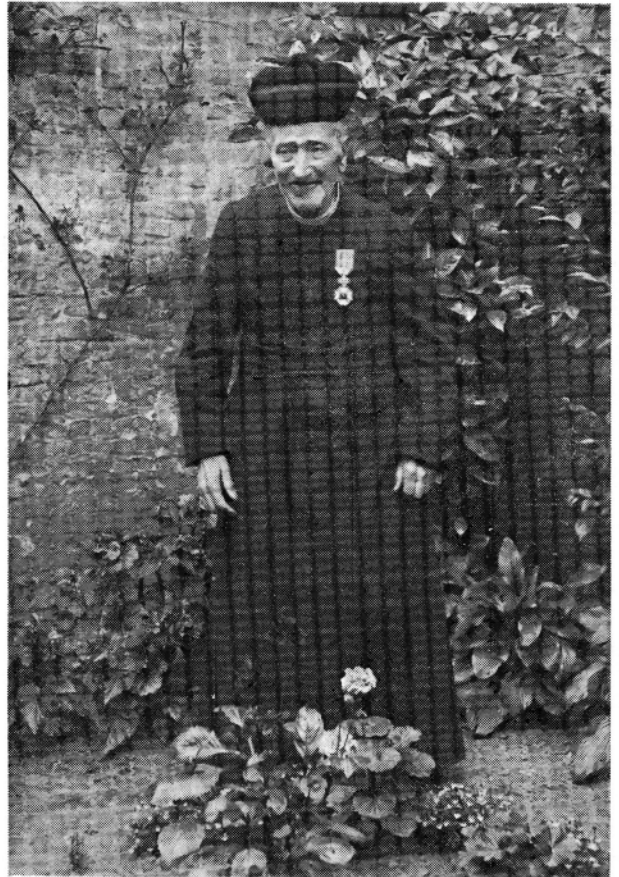
PASTOOR LAMAL

Er is meer dan één reden om de naam Johannes Eduardus Lamal in de verf te zetten. In het gulden boek van de Sint-Jansparochie krijgt hij een ereplaats. Niet alleen omdat hij lange tijd pastoor was te Tisselt — wel 28 jaren (1874-1902), maar ook omdat uitgerekend deze periode politiek zo beroerd is geweest. Het was de bernde tijd van de schoolstrijd en zijn treurige nasleep. Tisselt was, zoals zo vele andere gemeenten, hopeloos verdeeld in twee elkaar heftig bestrijdende kampen : liberalen (de blauwen) en katholieken (de sussen). Fanatisme, haat, laster, enggeestigheid verpestten het leefklimaat in die dagen. Als pastoor kon Lamal onmogelijk buiten het conflict blijven. Door sommigen werd hij haast verguisd. Doch de overgrote meerderheid van de bevolking, zelfs aan de kant van de liberalen, waardeerde hem ten zeerste. Pastoor Lamal was graag gezien. Nu nog spreken oudere mensen over hem in lovende termen : een goed mens, joviaal, sympathiek. Hij was en is gebleven «pastoor Lamal-leken».

Hij bereikte een hoge ouderdom. Toen hij 99 was, werd hij erekanunnik. «Wat heb ik er lang moeten op wachten», lachte hij toen. Pastoor Lamal heeft niet alleen een heel stuk Tisseltse geschiedenis beleefd en gemaakt, hij heeft bovendien een mooie brok geschiedenis geschreven. Voor mij ligt een 58 bladzijden tellend document, door Lamal eigenhandig geschreven, gedagtekend october 1901, dat bewaard wordt in het archief van het aartsbisdom te Mechelen. Naast een gedetailleerde beschrijving van de toenmalige situatie op kerkelijk en burgerlijk gebied, bevat het ook tal van interessante gegevens betreffende de geschiedenis van parochie en gemeente.

BIOGRAFISCHE NOTITIES

Johannes Eduardus Lamal werd geboren te Kampenhout op 27 september 1826
Priester gewijd te Mechelen op 21 december 1850
Onderpastoor te Steenokkerzeel op 28 maart 1851
Onderpastoor te Leuven Sinte Gertrudis in 1866

Pastoor te Rillaar in 1873
Pastoor te Tisselt op 26 maart 1874
Rustend pastoor te Mechelen op 11 maart 1902
Ere-kanunnik op 27 september 1925
Overleden te Mechelen op 11 juli 1927.

Als pastoor te Tisselt was Eduard Lamal de opvolger van zijn oudere broer Antoon (eerder een zeldzaamheid dat twee broers elkaar opvolgen als pastoor van dezelfde parochie). **Antonius**, Josephus, Mauritius Lamal, geboren te Kampenhout in 1812, was sinds 1862 pastoor te Tisselt, waar hij overleed op 14 februari 1874. De vacante parochie werd voorlopig beheerd door de onderpastoor Petrus Eelen (geboren te Rijkevorsel in 1835 en sinds 1863 onderpastoor te Tisselt). Op 26 maart werd de nieuwe pastoor

benoemd : Eduard Lamal. 's Anderendaags werd hij aangesteld door J.B. Heylen, deken van Boom (tot 1873 had de parochie behoord tot de dekenij Mechelen-Zuid). (1)

Na zijn ontslag in 1902 vestigde Lamal zich te Mechelen (Stassartstraat 2) en was er gedurende enkele jaren aalmoezenier van de Zusters van Liefde (Merodestraat).

Op zondag 26 september 1926 werd hij als eeuweling en ouderdomsdeken van de belgische geestelijkheid op grootse wijze gevierd te Mechelen. Na de plechtige dankmis in de Sint-Romboutskathedraal in aanwezigheid van het Stadsbestuur en van de kerkelijke dignitarissen, keerde de feesteling naar zijn woning in de Stassartstraat terug waar verschillende toespraken werden gehouden. In de namiddag, zo verhaalt Jozef Van Balberghe, vormde zich op de Korenmarkt een luisterrijke optocht; geheel Tisselt vierde mee; zelfs Op-Sinjoorken liet zich niet onbetuigd van vreugde en blij wuifde hij van uit het zoldervenster van het stadhuis. De heer burgemeester Dessain overhandigde aan de feesteling de gouden herinneringsmedaille waarop was gegraveerd : '1826-1926. Hulde der stad Mechelen aan den Z.E.H. Kanunnik LAMAL ter gelegenheid van zijn 100e verjaardag. Vanwege de inwoners der Sint-Jansparochie schonk Z.E.H. Pastoor hem het beeld van S. Jan Evangelist, in hout gebeiteld door Ferdinand Wijnants, thans in de kerk staande (2). Bij deze gelegenheid werd Lamal benoemd tot ridder in de Leopoldsorde. De Tisseltse fanfaren «Willen is Kunnen» en «Concordia» brachten de jubilaris te Mechelen serenades.

Lamal stierf op 11 juli 1927. Een dichte menigte nam te Mechelen afscheid van de geliefde eeuweling, in de volksmond «pastoor Lamalleken» geheten. Hij werd begraven te Tisselt (in de grafkelder waar zijn broer Antoon en zijn in 1878 te Tisselt overleden moeder rustten).

BESCHRIJVING DER PAROCHIE VAN THISSELT

Zo luidt de titel van het door Lamal eigenhandig geschreven document dat ik reeds hoger vermeld heb. Hoe is het ontstaan ?

In een brief aan de clerus van het aartsbisdom, daterend van 12 april 1898, vroeg kardinaal Goossens de pastoors een vragenlijst te beantwoorden betreffende de situatie van hun parochie (3). Deze lijst was in drie paragrafen ingedeeld : A. in godsdienstig opzicht ; B. in burgerlijk opzicht ; II. Geschiedenis ; III. Legendes en gebruiken. Het doel van deze enquête was de inventarisatie van de kerkgoederen en kunstschaten, het aanleggen van statistieken (bevolking, genootschappen, bidplaatsen, scholen, kloosters, enz.), het verzamelen van histo-

rische documentatie. Richtlijnen werden verstrekt in verband met de methode van onderzoek en het kritisch gebruik van de bronnen. Vóór 1 mei 1900 zouden de antwoorden aan het aartsbisdom worden medegedeeld.

Lamal's rapport bedroeg 58 bladzijden (formaat 21 x 17), natuurlijk in de spelling van de tijd, doch goed leesbaar geschreven (hoewel niet zonder taalfouten). Lamal heeft er met veel zorg aan gewerkt, en met kritische zin. Dit blijkt uit de talrijke correcties in de tekst en in de marge aangebracht. Door een toeval ben ik sinds jaren in het bezit van het kladschrift, zijn eerste (?) redactie. Vooral dit opstel wemelt van doorschrappingen, aanvullingen en correcties. Het werd voltooid op 13 april 1901 (dus reeds maanden na de vastgestelde tijdslimiet). De definitieve tekst, bewaard op het archief van het aartsbisdom, gedagtekend october 1901, verschilt wel enigszins van de eerste redactie.

Als bronnen heeft Lamal vooral geraadpleegd : het kerkarchief van Tisselt, het kerkarchief van Willebroek en A. WAUTERS, **Histoire des environs de Bruxelles**. Meestal citeert hij deze bronnen letterlijk. Een enkele keer beoordeelt hij ze op kritische wijze, bijv. sprekend over Wauters' verhaal over de lijkontgraving, die de Tisselaars de scheldnaam «raven» bezorgde : «het verhaal is onnauwkeurig; en hebben de Willebroekenaars toens ten tijde hun dien spotnaam gegeven, nu is hij zelfs aldaar vergeten» (blz. 8; vlg. A. WAUTERS, a.w. blz. 622).

Hier volgt nu een overzicht van de thema's en rubrieken, in de juiste volgorde. De cijfers vooraan beantwoorden aan deze van de bisschoppelijke vragenlijst. Tussen haakjes plaats ik de bladzijden van het document.

I. Opgave van het bestaande (1)

A. In godsdienstig opzicht

1. Patroon van de parochie
2. Grenzen van de parochie
3. Bevolking op 31 december 1899
4. Namen van pastoor en onderpastoor (2)
5. Broederschappen, solidariteiten, enz.
7. Bidplaatsen (4)
8. Kleine kapellen
10. Katholieke scholen
13. Maatschappelijke werken (5)
15. Kerkhoven (6)

B. In burgerlijk opzicht

2. Bevolking en haar bedrijvigheid (10)
3. De taal (11)
4. Oorkonden
6. Gemeenteschool
7. Maatschappelijke werken
8. De markten (12)

II. Geschiedenis

1. Naam en oorsprong der parochie (12)

3. Dekenij (30)
4. Bevolking in 1737 bij benoeming van residerende onderpastoor
6. Beneficie van Sint-Jan-Baptist
14. Benaamde plaatsen (32)
15. Bouw en verbouwingen van kapel en kerk van S. Jan (33)
17. Inventaris en beschrijving van meubelen en kunstschaten der kerk (35)
20. Klokken (43)
22. Lijst der pastoors, onderpastoors, beneficiarissen (44)
23. Merkwaardige gebeurtenissen (52).

Zoals men kan merken werden een aantal vragen niet beantwoord. Het betreft telkens rubrieken die in casu niet ter sprake komen : I. 12 seminaries, colleges, 14 hospitalen, godshuizen ; II. 11 kloosters, enz. De derde reeks vragen, nl. in verband met legenden en gebruiken, bleef helemaal onbeantwoord. Wat het eigenlijk historisch gedeelte aangaat (II, 1 en 23) heeft Lamal zich gebaseerd op de beschrijving van A. Wauters : de banden met Grimbergen, de parochiale onafhankelijkheidsstrijd, de geschiedenis van de vaart en van de boerenkrijg. Uitvoerig heeft hij uitgebreid over de inventarisatie van de kerkmeubelen en kunstschaten (nr. II, 17 ; bijna tien bladzijden).

DE SITUATIE VAN DE PAROCHIE EINDE VORIGE EEUW

Op 31 december 1899 telde de parochie 2.055 inwoners, waarvan 1.410 «communicanten». In de loop van 1899 waren er 73 dopen en 11 huwelijken (1,3). De religieuze verenigingen waren zeer talrijk en sterk in ledenaantal : apostolaat des gebeds (voorloper bond H. Hart), broederschap van de rozenkrans (1832 ; bijna alle parochianen zijn er lid van), geestelijk verbond tegen het vloeken, godslastering en ontuchtige klap (1836), godvruchtige vereniging van de wekelijkse kruisweg (meer dan 500 personen lieten zich inschrijven tijdens de volksmissie van 1889), genootschap van de H. Familie van Nazaret (231 gezinnen), genootschap van Vincentius a Paulo (17 werkende leden), congregatie van de H. Familie met twee afdelingen, een voor de jongelingen en een voor de jonge dochters (1860), broederschap van de gedurige aanbidding (bijna iedere parochiaan was ingeschreven) (I,A,5, blz. 2-4).

Als maatschappelijke organisaties worden vermeld : Raiffeisenkas of spaar- en leengilde (1899), melkerij Sint Jan (1898), vier spaarkassen, comiteit voor katholieke drukpers en kiezersbond, anto-alcoholische bond, bibliotheek der jongenscongregatie (I,A, 13, blz. 5-6).

«Er bestaat eene maatschappij van onderlinge bijstand : **de Toekomst**, erkend door koninklijk besluit van 18 dec. 1899, dat voor doel heeft zijne werkende leden aan te sluiten bij de Lijfrentekas onder waarborg van den Staat» (I,B,7, blz. 11).

«Gedurende de wintermaanden is er namentlijk 's dijnstdaags, eene vlasmerkt die veel, en ook door uitlandsche kooplieden bezocht wordt. Men verhandelt voor zeer merkelijke sommen» (I, B, 8, blz. 12).

Hoe zag de toestand eruit op sociaal en economisch gebied ?

— «De bevolking legt zich toe voornamelijk op den landbouw, drijft ook koophandel, gebruik makende van de nabijheid van het sas der Willebroeksche vaart en van drij statiën van den ijzeren weg. Bij voorkeur worden vlas, gerst en koorn gekweekt. Er wordt eenen bijzonderen handel in vlas gevoerd, dat tot in vreemde landen vervoerd wordt. Velen bewerken vlas dat men zelfs in groote hoeveelheid opkoopt ; en een groot getal werkt tegenwoordig in de fabrieken van Willebroek en van andere plaatsen, daar het vlas nu min winstgevend wordt» (I,B, 2, blz. 10-11). (4)

De toestand van de scholen wordt op twee plaatsen besproken. Eerst onder de rubriek «katholieke scholen» (I,A, 11, blz. 4-5). De katholieke lagere school (meisjes) in de Beekstraat,

FOTO - CINE

Peter RYPENS

BLAASVELDSTRAAT 43
TISSELT

TEL. (031) 86 87 42

ALLES VOOR
DE FOTOGRAFIE

BOEK- en PAPIERHANDEL
FONOPLATEN

onder leiding van hoofdonderwijzeres Juffrouw Elisa Huyghens, bijgestaan door een religieuze hulponderwijzeres (Dochters van Maria, Willebroek) telde in 1899 : 145 leerlingen. In de bewaarschool waren 104 kinderen boven de vier jaar. Verder is er sprake van de gemeenteschool (jongens) op de Westdijk achter het gemeentehuis, onder leiding van J.H. Troch hoofdonderwijzer. Hier zijn 145 jongens ingeschreven in 1899 (I,B,6, blz. 11).

DE ONGELUKSWET EN DE SCHOOLSTRIJD (1879-1884)

Na de val van het katholieke kabinet Malou in 1878 behaalden de liberalen bij de verkiezingen de absolute meerderheid. Frère-Orban werd eerste minister en Van Humbeeck onderwijsminister. De beruchte onderwijswet werd gestemd op 1 juli 1879. Reeds einde december 1878 hadden de belgische bisschoppen in een gezamenlijke brief heftig geprotesteerd tegen de geplande nieuwe wetgeving. Na de promulgatie van de nieuwe onderwijswet namen vele onderwijzers ontslag. Dit was het geval in Tisselt met J.H. Troch de hulponderwijzer der gemeenteschool en Juffr. Elisa Huyghens, hulponderwijzeres in de officiële meisjesschool. De katholieke reactie kreeg in de oprichting van talloze vrije scholen gestalte. In een vorige bijdrage heb ik gewezen op de verdiensten van hoofdinspecteur Petrus Troch (insgelijks ontslagnemer van 1879) die het vrij lager onderwijsnet uitbouwde in het aartsbisdom. (5)

Lamal schrijft over de weerslag van de ongelukswet :

«In september 1879. is in de Beekstraat een katholiek schoollokaal gebouwd voor jongens en meisjes. De hulponderwijzer der gemeenteschool H. Troch, die zijn ontslag had gegeven, werd onderwijzer der katholieke jongensschool benoemd; en Elisa Huyghens, hulponderwijzeres der officiële meisjesschool, die insgelijks haar ontslag aan de gemeente had ingediend, werd onderwijzeres der kath. Meisjesschool. Na de afschaffing der ongelukswet van 1879, is in oktober 1884 de katholieke jongensschool gesloten; de onderwijzer H. Troch is hoofdonderwijzer in vervanging van den hoofdonderwijzer J. Stuyck die zijn plaats afdankte. De katholieke meisjesschool werd door de gemeente aangenomen met dezelfde E. Huyghens als hoofdonderwijzeres, en twee religieusen van het klooster der dienstmaagden van Maria, van Willebroek, de eene als hulponderwijzeres. de andere als Bestuurster van eene bewaarschool, want tot dusver had er geene bewaarschool in de gemeente bestaan. Ter zelvertijd is de officiële meisjesschool gesloten». (I,A, 11, blz. 4-5).

Het moet er in die dagen wel hard zijn aan

toegegaan. Het is een feit dat morele drukking werd uitgeoefend van beide kanten. Vele middelen waren goed om kinderen te ronselen voor de eigen school. Bedreigingen werden geuit. Men pleegde chantage. Voor de officiële school-inkwisiteurs legde meester Stuyck, hoofdonderwijzer te Tisselt, deze verklaring af : «Ik heb eenen brief gekregen van den pastoor te Thisselt, dien ik beleedigend vond voor mij, omdat hij er in zegde dat ik niet in de duisternis wandelde, en hij hoopte wanneer ik twee brochuren die bij den brief waren, zou gelezen hebben, ik zou klaar zien en het officieel onderwijs verlaten. Ik heb dien brief aan den burgemeester laten lezen en hem dan terug gedragen. De Pastoor wist waar ik woonde, dat was zoo ver niet, en hij had niet noodig mij te schrijven. Ik heb gezegd, Mijnheer Pastoor, ik breng de kommissie terug die gij door uwe meid doen doen hebt, gij hadt niet noodig te schrijven en gij kondet mij vinden. Hij heeft den brief niet aangenomen en dan heb ik hem in de korridor neergelegd. De grootste drukking voor mij is de uitlegging van de wet op den predikstoel. Men heeft gezegd dat de representanten francmaçons waren, dat de wet slecht was. Van het artikel 4 sprak men niet. Dat was volgens mij de menschen slecht inlichten. De Pastoor heet Lamal en de onderpastoor Van Hemelrijck. Er zijn nog andere predikanten geweest. Allen hebben hevig uitgevallen. Men wilde ook den onderwijzer slecht maken (...)

In het begin heeft men in den biechtstoel gezegd : de onderwijzer is slecht, de onderwijzeres is slecht en de voorzitter van het komiteit is slecht. Ik heb rekening gaan vragen aan den Pastoor Lamal, hij heeft mij de deur gewezen, zeggende : dat hij over hetgeen in de biecht gebeurde geene rekening moest geven.

Dan de onderwijzer was niet alleen een **grooten slechterik** hij moest nog onbekwaam zijn. Bij De Meyer, zijn de Pastoor en de Onderpastoor dikwijls gekomen soms van 7½ ure tot 9 ure 's avonds, en daar is gezegd : «Wat zou zoone Stuyck leeren, en die dikke onderwijzeres wat zou die kunnen, maar **wij** hebben de beste schoolmeesters van de wereld (...)

Vele personen hebben hunnen paschen niet mogen houden. Daarvan hebben vele menschen schrik gehad en zijn daarom mij komen zeggen dat ze hunne kinderen, alhoewel met spijt, wegnamen (...)

Om het volk wat meer te fanatiseren, zegt men, wanneer iemand sterft, ziet gij weeral eenen, en men zet het op de kap der scholen. Dat is gebeurd in het huis van Schaerlaeken, aan Francisca, zoogenoemde Thys.

Ik heb 60 leerlingen, vroeger had ik er 140.

Het schoolmateriaal is in orde. Het gemeentebestuur doet zijn plicht». (6)

Van haar kant getuigde Juffr. Baeten, gemeente-onderwijzeres, sinds 1858 : «men heeft geene pogingen gedaan om mij het officieel onderwijs te doen verlaten. Ik ken geen andere feiten van drukking dan het weigeren der absolutie en andere gewone middelen. Ik heb nog 60 kinderen, vroeger had ik er 150, 6 kinderen zijn onder de jaren... (In de katholieke school) ...daar moeten er 100 zijn zoo denk ik. Juffer. Huyghens

collega's elders, morele drukking hebben uitgeoefend, kan niet worden ontkend. Anderzijds kan aan hun goede trouw moeilijk worden getwijfeld : handelen zij niet in een geest van verzet opgeroepen door de kerkelijke hiërarchie ? Dat dit verzet vaak tot fanatisme ontaarde is bewezen. Begrijpelijkerwijze moesten tal van katholieke praktijken de andersdenkenden ergeren. Met de opheffing van de ongelukswet waren de passies ver van geluwd. Op het vlak van de dorpspolitiek bleef het fanatisme duren.

De familie Baeckelmans, van het «Baeckelmans-kasteel», schonk destijds tal van beelden aan de kerk van Sint Jan.

die 11 jaar bij mij hulponderwijzeres is geweest. bestuurt ze nu. Ik weet niet waarom zij aange gaan is». (6)

Het rapport van de schoolinkwisitie, gehouden te Mechelen op 9 en 11 april 1881, waaruit ik deze getuigenissen citeer, is uitgegeven door de zorg van de Mechelse katholieke schoolpenning. Het is moeilijk nauwkeurig na te gaan in hoeverre dit verslag historisch betrouwbaar is. Dat Lamal en zijn onderpastoor, zoals al hun

Sussen en geuzen verhardden hun posities.

Ook in de rubriek «kerkhoven» (I,A, 15 blz. 6-10) komt de politieke verdeeldheid ter sprake.

Het is niet met zekerheid te bepalen sinds wanneer men te Tisselt een eigen begraafplaats bezat. Waarschijnlijk is dit tijdens het Frans bewind geweest. Een besluit ter zake van de municipale administratie dateert van de 8 primaire van het jaar V. (I,A, 15, blz. 6).

«Men heeft rondom de kerk blijven begraven

tot in 1856 wanneer het kerkhof te klein geworden zijnde, ten gevolge der vergrooing van de kerk, een nieuw in de Hoogstraat recht over den molen, is ingericht. Maar in 1883 is dees kerkhof, op bevel der hoogere overheid, om rede van ongezondheid, gesloten en een ander is verder, op Hoog Thisselt in het open veld gemaakt. Het gesloten kerkhof van de Hoogstraat is nog met hagen ingesloten; maar de ijzeren poort met de twee groote en schoone gekapte pilaren die het kerkfabriek in 1834 gemaakt en voor den gevel der kerk geplaatst had, en in 1856 aan dees kerkhof had laten plaatsen, is aan het nieuw kerkhof overgebracht.

Het oud kerkhof rond de kerk bleef met eene ijzeren griellie (door De Coninck in 1851 gemaakt en door de kerk 328,30 Frs betaald) rond den gevel en den toren, en rondom door muren beveiligd. Maar in 1880, op bevel van het liberaal Staatsbestuur, tot groot misnoegen der inwoners en niettegenstaande het verzet der kerkfabriek, heeft het liberaal gemeentebestuur het zelve aangeslagen, de afsluitingen afgebroken, de afbraak gedeeltelijk verkocht, en den grond aan de openbare wegeenis gelegd. Doch de liberale meerderheid des gemeenteraads in de kiezing van 1882, grootendeels om dien hatelijken akt afgestemd zijnde, heeft de katholieke meerderheid, den 28 april van hetzelfde jaar, besloten het kerkhof opnieuw af te sluiten, mits den grond aan den voorgevel der kerk palende, aan de openbare wegeenis te laten. Maar het liberaal Ministerie heeft bij koninklijk besluit van 15 Juni 1882, deze beslissing vernietigd, aangezien, zoo luidt het besluit, dat de wijze van beschikking in 1880 door den Raad genomen, en door koninklijk besluit van 22 Juni 1881, is ten uitvoer gebracht, dat er geene kwestie kan zijn tot nadeel der gemeente op eene zaak terug te komen wettiglijk uitgevoerd; en dat het noodig is eene poging te verijdelen, met eenen oproerigen geest strijdig met de wet en het gemeenebest, aangegaan. Eenige jaren nadien, heeft het gemeentebestuur nieuwe pogingen aangewend en zijn eerste besluit hernomen, maar de bestendige Deputatie heeft het verworpen. Eindelijk heeft de Raad de goedkeuring der bestendige Deputatie van een nieuwe besluit bekomen in 1900. De aanpalende grond van den voorgevel der kerk is aan de openbare wegeenis gebleven; eene schoone ijzeren grillie, romaanschen stijl op arduinen voetstuk, omsluit het kerkhof en beveiligt de kerk. De grond is met lustboompjes en andere gewassen beplant» (I,A, 15, blz. 8-10).

DE KERK VAN SINT JAN

In 1783 werd de oude kapel, waarvan de oudste gedeelten dateerden uit de XVe eeuw,

afgebroken. Op dezelfde plaats werd een nieuwe kerk gebouwd die in 1855 aanzienlijk werd vergroot met een koor en een kruisbeuk. In 1856 werd de achterkant verlengd en de toren verhoogd. De middenbeuk kreeg een tongewelf. Dit alles volgens de plannen van de provinciale bouwmeester Schadde. Deze werken werden aanbesteed voor de som van 56.000 frs (II,15, blz. 33-34). In 1858 werden twee klokken in de toren geplaatst. De pastoor was toendertijd P.F. Aerts (geboren te Duffel in 1796, eerst onderpastoor te Tisselt, van 1832 tot 1848, daarna pastoor van 1848 tot 1862). Zijn opvolger Antoon Lamal (1862-1874) liet een marmeren vloer plaatsen (3.000 frs) en het koor en de zijaltaren schilderen.

Een van Eduard Lamal's grootste zorgen waren de verdere bemeubeling en versiering van de vernieuwde kerk. In zijn inventaris somt hij de indrukwekkende lijst op van beelden en kerk-schatten die onder zijn pastoraat werden aangekocht (II,17, blz. 35-43).

- in 1876 de beelden van het H. Hart en Sint Jozef (door Fr. De Vriendt, elk 250 frs, gift van Juffr. Erix)
- in 1878 het beeld van de H. Familie (door Fr. De Vriendt)
- in 1879 een houten gotisch beeld, gepolychromeerd (825 frs), met pedestaal en troon (586 frs) en een processietroon (680 frs) door Fr. De Vriendt (Antwerpen)
- in 1889 het «waar afbeeldsel van het Aanschijn van de Zaligmaker» in gotische omlijsting (160 frs) en een gotische kroon voor het O.L.Vr.-beeld, in verguld zilver met diamanten bewerkt door zilversmid Festraets (Mechelen)
- in 1898 de beelden van de H. Apollonia (130 frs) en H. Antonius van Padua (140 frs) door Parentani (gift mevr. Baeckelmans)
- in 1901 het beeld van de H. Barbara (149 frs) door Parentani (gift mevr. Baeckelmans).

Verder heeft Lamal in 1878 de zuidelijke sacristij vergroot, en in 1897 de twee eiken biechtstoelen en de oude eiken doopvontpoort (1627) laten herstellen. Hij kocht verschillende misgewaden en processievaandels: het vaandel van Sint Jan Baptist (1887, 950 frs, gewijd te Tisselt door kardinaal Goossens) en dat van O.L.Vrouw van Scherpenheuvel (1892, 900 frs). In het archief van het aartsbisdom vond ik in de correspondentie van Lamal de verschillende schriftelijke aanvragen om al de nieuwe beelden te wijden.

«In 1900, zo schrijft Lamal, zijn de 10 ramen der zijbeuken rondbogig gemaakt, en in twee vakken verdeeld, in gelijkvormigheid van het nieuw aangebouwde gedeelte. De vensters zijn 70 cm verlengd en nieuwe dorpels ingestoken,

de oude meestal gebarsten zijn. Aan de buitenmuren, onder het dak zijn dezelfde gemetste tanden ingewerkt als degenen welke aan de muren der kruisbeuk bestaan... De voegen der muren en de plinten rond geheel het gebouw zijn opnieuw met ciment gevoegd; zoo dat tegenwoordig het oud met het nieuw gedeelte gelijkvormig is. De onkost beliep op 3.170 frs, en is door giften en door het kerkfabriek alleen betaald. Er is een bestek opgemaakt en aangenomen om het glas der andere vensters der kerk gelijkvormig met het nieuwe te vernieuwen, en zal in Juni 1901 uitgevoerd worden» (II,15, blz. 34-35). Deze laatste werken zijn voltooid in 1902. Wij mogen zeggen dat Lamal de vernieuwing en herbouwing van het kerkgebouw door zijn twee voorgangers begonnen, tot een goed einde heeft gebracht. Toen hij uit Tisselt vertrok zag zijn kerk eruit zoals men ze vandaag de dag nog kan herkennen.

★★

Ik heb mij in deze bijdrage beperkt, wat de weergave van Lamal's document betreft, tot voornamelijk deze gedeelten die de periode van Lamal's pastoraat te Tisselt (1874-1902) beschrijven. Deze zijn trouwens de meest originele. Zoals reeds vermeld, citeert Lamal met betrekking tot de vroegere geschiedenis, meestal A. Wauters en documenten van het kerkarchief van Willebroek en Tisselt. Wat de politieke verwickelingen betreft — schoolstrijd, kerkhof-twisten — blijft Lamal in zijn beschrijving uiterst zakelijk. Hij beperkt zich tot de objectieve gegevens. Zo rept hij geen woord over persoonlijke conflicten zoals die bijv. in het

geciteerde getuigenis van onderwijzer J. Stuyck ter sprake zijn gekomen. In zijn bescheidenheid laat hij na te zeggen dat hij zelf de stichter is geweest van de vrije school in de Beekstraat. Maar de parochie Tisselt is hem dankbaar gebleven. Er is wel nog geen Kanunnik Lamalstraat gekomen, maar twee fanfaren en een 800 mensen van Tisselt, stapten te Mechelen op 26 september 1926 op in de stoet om de honderdjarige te huldigen. (7)

Pastoor Lamalleke is zelf een brok geschiedenis van Tisselt.

Prof. Dr. HERMAN MERTENS, K.U.L.

Bibliografische verwijzingen

- (1) In het document citeert Lamal de namen van zijn onderpastoors (II, 22, blz. 50-51 : Petrus Eelen, geboren in Rijkevorsel 1835 (1863-74); Jacobus Van Hemelrijck, geboren te Mechelen 1846 (1874-84), August Semyers, geboren te Molenbeek-Wersbeek 1860 (1884-88), J.F. Verstraeten, geboren te Boechout 1864 (1888-96), J.B. Winnelinckx, geboren te Perk 1860, onderpastoor te Tisselt vanaf 1896.
- (2) Jozef van BALBERGHE, **Mechelse Eeuwelingen**, blz. 9-11.
- (3) **Collectio Epistolarum Pastoralium**, t. XIII (febr. 1898-1902), Mechelen 1903, blz. 21-29.
- (4) Vgl. J.H. TROCH, **Geschiedenis van Tisselt**, 1937, blz. 15. Ter aanvulling : sinds 1870 was er een station Tisselt-Blaasveld op de spoorlijn Mechelen-Terneuzen, en een station Tisselt-West sinds 1881 op de lijn Antwerpen-Zuid-Aalst.
- (5) vgl. H. MERTENS, **Uit een Tisselts Familie-album ; Petrus Troch**, in 't Vaartland 2 (1974), blz. 6-8.
- (6) **Nauwkeurig Verslag der Zittingen gehouden door de Officiële Schoolinwisiteurs te Mechelen**, druk. F. De Coker, Antwerpen, z.j. blz. 21-22.
- (7) **Ibid.** blz. 23.
- (8) Naar het uitgebreid relaas van **De Gazet van Mechelen**, 27 september 1926, blz. 2 en 3.

OFFICIEEL VERDELER

VOLKSWAGEN - AUDI

Steeds de volledige gamma in voorraad

Garage Vissers p v b a

BTW 400.788.657

TOONZAAL GEOPEND TOT 20 UUR

KONINGIN ASTRIDLAAN 7-9
2659 BREENDONK

☎ (03) 86 86 10
86 64 70

Er is al zoveel veranderd en er zal nog zoveel veranderen ! Wat blijkt uit deze uit 1955 daterende foto, waarop wij de Belgische kustmijnenveger «M.918» de hefbrug te Kapelle-op-den-Bos onderdoor zien varen, gevolgd door de marine-sleepboten «Wesp» en «Hommel». Een romantische tijd ! Al vragen wij ons intussen af, waar deze begint en waar hij ophoudt...

«KLAPBRUGGEN» IN AANBOUW TE KAPELLE-OP-DEN-BOS

A. VOORAFGAANDE BEDENKINGEN

Het is onbetwistbaar dat het zeekanaal «Brussel-Rupel» de laatste decennia een zo grote ontwikkeling van het scheepvaartverkeer heeft gekend, dat het, niet alleen om redenen van technische, doch inzonderheid van economische aard, onontbeerlijk was dit kanaal aan te passen aan de nieuwe en huidige noodwendigheden.

Enkele cijfers ter illustratie :

In 1973 was het vervoer langs het kanaal a.v. verdeeld :

Binnenscheepvaart	8.353.785 T.
Transito (kanaal - Charleroi)	3.202.618 T.
Zeevaart	1.084.570 T.

Wat de aard van de goederen betreft, krijgen wij volgende verdeling :

Vaste brandstoffen - Petroleum	6.059.907 T.
Bouwmaterialen	3.289.821 T.
Chemische produkten	1.475.177 T.
Ertsen en metaalprodukten	972.412 T.
Allerlei	843.656 T.

In het kader van de algemene moderniseringswerken dienden, behalve de verbredingswerken van het kanaal en de bouw van nieuwe bruggen en kaaimuren, vanzelfsprekend ook nieuwe sluisen gebouwd. Al de projekten dienen in twee fazen uitgevoerd.

De eerste faze omvat de sluis op het grondgebied van Zemst (werken aangevat op 19-1-1968 - 't kunstwerk plechtig opengesteld op

25-6-1973) en vervolgens de omvorming van het pand : Kapelle-op-den-Bos - Willebroek.

Gezien Kapelle-op-den-Bos centraal gelegen is op het kanaal is deze gemeente ongetwijfeld van zeer dicht betrokken bij deze werken. Alzo werd reeds in 1972 tussen de nieuwe sluis en het kanaal een soort verbindingskanaal gegraven. De verbreding van het kanaal noodzaakt natuurlijk het verdwijnen van de huidige spoorbaanbrug, en natuurlijk in de vernieuwing ervan. Door de verantwoordelijke instanties werden dienaangaande verschillende type- en inplantingsplaatsen, inzonderheid wat de wegbrug betreft, bestudeerd. Uiteindelijk werd na een referendum onder de Kapelse inwoners (27-1-1971) de voorkeur gegeven aan een klapbrug, ingeplant afwaarts de bestaande spoorbrug en op hetzelfde peil van deze laatste. De nieuwe spoorbrug (eveneens een klapbrug) zal op dezelfde plaats en hetzelfde peil van de bestaande ingeplant worden.

Einde 1972 werd gestart met het bouwen op de rechteroever (Oostkant) van de kuipen in gewapend beton. In deze kuipen, die tevens als landhoofden zullen dienst doen, zullen de tegenwichten van de brugdekken zich bewegen. Na het slopen van het oud-station, werd op 't einde van 1972 eveneens een aanvang gemaakt met de aanbouw van de landhoofden op de linkeroever, inbegrepen de diepgrondmuren waarop ze gefundeerd zijn.

B. ENKELE NUTTIGE TECHNISCHE GEGEVENS OVER DE KLAPBRUGGEN (zie voetnota).

De beide metalen bruggen zijn zoals gezegd van het type «Klapbrug». De totale lengte van het beweegbaar deel is identiek voor beide bruggen en bedraagt 83,91 m, beiden hebben een breedte van 14,85 m. In geopende stand bedraagt de vrije doorvaartbreedte 57 m en in gesloten stand is er een vrije hoogte van 11,00 m, maar dit slechts op het ogenblik dat het waterpeil in het kanaalpand met 4,50 m verlaagd wordt, zoals voorzien in de modernizeringswerken. Deze vrije hoogte verleent doorgang aan alle binnenscheepvaart, zodat de brug slechts moet geopend worden voor de zeescheepvaart, wat in zich sluit dat lange rijen wachtende auto's dan grotendeels tot het verleden zullen behoren.

Bij het openen en sluiten van een brug draait het tegengewicht in een kuip van gewapend beton. Afmetingen van deze kuip zijn : breedte 12,60 m ; lengte 22,35 m ; diepte : 23 m (binnenafmetingen). De opgaande wanden van elke kuip hebben een dikte van 2,50 m, wijl de dikte van de bodem zo maar eventjes 4,50 m bedraagt. Het geraamte van de weg boven de kuip zal opgebouwd worden met geprefabriceerde «voorgespannen» beton. Hierop zal dan een betonplaat van 16 cm dikte worden aangebracht en vervolgens het eigenlijke wegdek in asphaltbeton.

Het wegdek heeft een breedte van 7,40 m. Er is een gescheiden voet- en fietspad voorzien met een breedte van 2,30 m. Dit laatste geldt eveneens voor de op- en afritten.

C. AANSLUITINGEN

1. — Op de rechteroever is een nieuwe aansluiting in ophoging voorzien met de Mechelse weg (nabijheid van de wijksschool-zusters). De toegangsviadukt op de rechteroever zal uitgerust worden met 2 overspanningen in helling van 29,00 m en een horizontale van 24,00 m. Deze van 29,00 m zullen opgebouwd worden uit voorgespannen balken, terwijl de laatste zullen opgebouwd worden uit voorgespannen liggers. Dit laatste is noodzakelijk, gezien deze tijdelijk voor het treinverkeer zal dienst doen. Een dubbele tunnel onder de beide toegangstaluds zal toegang verlenen tot de wijk Oksdonk. De tunnel voor de rijweg is 8,00 m breed en is volledig gescheiden van een 2,50 m brede tunnel, uitsluitend toegankelijk voor voetgangers.

2. — Op de linker kanaaloever is een toegangsviadukt voorzien van het huidig stationsgebouw en tevens een nieuwe weg, die met de huidige Mechelse weg zal aansluiten in de nabijheid van de Sint-Niklaasbeek (grens met Ramsdonk). Een afrit wordt tevens voorzien ter hoogte van de Wipstraat.

D. UITVOERINGSFAZEN

- a) in eerste fase zal de wegbrug gebouwd worden. Het bouwen hiervan is reeds flink gevorderd.
- b) deze wegbrug zal in eerste fase volledig als spoorbrug uitgerust worden en tijdelijk zal het treinverkeer van deze brug gebruik maken.
- c) in tweede fase zal de spoorbrug afgebroken worden en op dezelfde plaats worden vervangen door een nieuwe spoorbrug.
- d) op dat ogenblik kan de trein op zijn definitieve plaats gebracht worden en mits de nodige aanpassingen kan het wegverkeer over de nieuwe brug geleid worden. In een latere fase zal dan de bestaande wegbrug gesloopt worden.

E. KOSTPRIJZEN

De kostprijs van de twee bruggen bedraagt :

— Burgerlijke Bouwkunde	175 miljoen fr.
— Brugdekken	63 miljoen fr.
— Electro-mechanische uitrusting	91 miljoen fr.
	329 miljoen fr.

H. VAN DE VEN

Voetnota :

Al deze inlichtingen werden bereidwillig ter beschikking gesteld door ir. J. BOGAERTS van het Zeekanaal N.V.

Gestratificeerde KRASVRIJE
AANBOUWKEUKENS

3.100 fr. de lopende meter
nu in het bereik van **IEDEREEN**
dank zij de lage prijzen
en toch beste kwaliteit bij

WILLY OLBRECHTS

J. HAMMENECKERSTRAAT 44
KAPELLE-OP-DEN-BOS — TEL. (015) 71 13 51

Alles wordt op maat gemaakt volgens uw beschikbare plaats en al onze meubelen zijn van binnen en buiten met gestratificeerde platen van eerste keus.

't Vaartland

Heemkundig beknopt bekeken

ZIEKENKAS «VOLKSMACHT» VIERDE HAAR 75-JARIG BESTAAN. — Ziekenkas «Volksmacht», die bij Koninklijk Besluit van 3 november 1899, als de ziekenkas «Hoop in de Toekomst» van start ging, vierde op 28 september 1974 te Willebroek haar 75-jarig bestaan. Er werd feest gevierd en er werd een feestbrochure «Voor zover ik me nog herinner» verspreid, waarvan Karel De Decker de auteur is, en waarvoor medelid Luk De Caluwé de illustratie tekende en de layout verzorgde. Ziekenkas «Volksmacht» telt meer dan 15.000 leden. Haar werkerterrein beslaat de gemeenten Blaasveld, Breendonk, Heindonk, Ruisbroek, Tisselt en Willebroek.

● **K.W.B.-WILLEBROEK 30 JAAR JONG.** — K.W.B.-Willebroek vierde op 19 oktober 1974, met een plechtige eucharistieviering en een feestzitting in het Parochiecentrum, haar 30-jarig bestaan. De eigenlijke start van de K.W.B. gebeurde klandestien, in volle oorlog. Eens de bevrijding voorbij, ontstonden er plaatselijke afdelingen in Heindonk, Blaasveld, Tisselt, Breendonk, Ruisbroek en Willebroek. Men ging te Willebroek met veel moed en met een paar mensen van start. E.H. Van Bree werd de eerste proost, ook al kreeg hij in Frans Cortebeeck, August Stijlemans, Victor Eggermont, vader en zoon Boeykens, Frans Brouwers, Augustin Van de Vliet, Isidoor Seghers en Louis Milbauw, voldoende steun om de ploeg — ...door de jaren heen... — tot een tweehonderdtal leden te zien uitgroeien.

● **POL PASOEP OVERLEDEN.** — Op 28 januari 1975 overleed te Willebroek, de aldaar gewonnen en geboren Leopold De Vleeshouwer, die in november 1973 — omwille van zijn 100e verjaardag ! — zeer feestelijk werd gevierd.

● **FUSIES.** — Op 8 januari 1975 maakte het ministerie van Binnenlandse Zaken zijn voorstel voor de fusies van de gemeenten in de provincie Antwerpen bekend. Volgens die plannen zal het aantal gemeenten in de provincie tot op minder dan de helft worden teruggebracht : 71 in plaats van 144. Deze plannen werden aan de gemeente-

raden en de bestendige deputatie voorgelegd, die respectievelijk 90 en 100 dagen de tijd krijgen eventuele opmerkingen en adviezen te uiten. De adviezen moeten in elk geval betrekking hebben op het principe van de operatie, de grens van de nieuwe gemeente en de naam van de nieuwe gemeente. Uit de voorstellen van het ministerie, die betrekking hebben op ons gewest :

Arrondissement Mechelen

1. Mechelen + Bonheiden + Rijmenam + **Hombeek** + **Leest** + Walem + **Heffen**. - Grenskorrektes : plus de wijken «Pasbrug» en «Elzestraat» van Sint-Katelijne-Waver, die bij Mechelen gevoegd worden ; min de wijk «Peulis» van Rijmenam, die bij Putte gevoegd wordt. Alternatief : Mechelen + Bonheiden + Muizen + Rijmenam + **Hombeek** + **Leest** + Walem + **Heffen**. Grenskorrektes : plus de wijken «Pasbrug» en «Elzestraat» van Sint-Katelijne-Waver, die bij Mechelen gevoegd worden ; min de wijk «Peulis» van Rijmenam, die bij Putte gevoegd wordt.

2. **Willebroek** + **Blaasveld** + **Tisselt** + **Heindonk**. - Grenskorrektes : plus de gebiedsdelen van **Ruisbroek** en **Breendonk**, gelegen ten oosten van de as van de autosnelweg nr 1 bis die bij Willebroek gevoegd worden ; min de gebieds-

ARTHUR DE SMEDT OVERLEDEN

«Ture van Smedtje», zoals hij in de volksmond werd genoemd, ontviel ons op 30 januari jl. Hij was lid van de Heemkundige Kring van het Vaartland en als geen ander vertrouwd met het Willebroekse verenigingsleven. Hij was — ...zoals ook zijn vader was... — een levensgenietend verteller, met een filosofische kijk op het leven. Hij werd op 17 april 1899 te Blaasveld geboren. Hij trouwde met Maria Van Roy en vestigde zich als aannemer-schilder op de Dr Persoonslaan 26 te Willebroek.

Aan mevrouw De Smedt en haar familie, hernieuwen wij langs deze weg, onze deelname in de rouw die haar treft.

De Redactie.

delen van **Willebroek** en **Tisselt** gelegen ten westen van de as van de autosnelweg nr 1 bis.

3. Puurs + **Ruisbroek** + **Breendonk** + **Liezele**. - Grenskorrektes : plus de gebieden van **Willebroek** en **Tisselt**, gelegen ten westen van de as van de autosnelweg nr 1 bis ; min de gebiedsdelen van **Ruisbroek** en **Breendonk**, gelegen ten oosten van de as van de autosnelweg nr 1 bis die bij **Willebroek** gevoegd worden.

●
BLAASVELD'S DIKSTE KASTANJELAAR IN GEVAAR. — Nabij het Natuurpark Het Broek te Blaasveld, staat 's lands dikste kastanjelaar. Zijn omtrek bedraagt 6 meter 34, Zijn ouderdom wordt op 300 à 400 jaar geschat. Om zijn grootte en vorm werd deze boom geklasseerd, al is hij er de laatste jaren erg op achteruit gegaan. Zodanig zelfs, dat er nu sprake is, dat hij volledig tenondergaat, omdat hij ziekelijk is, en langzaam wordt gewurgd door weelderig floreerende schimmels en parasieten... Er is een bom geld nodig om deze boom te redden, al vragen wij ons af wie «reddertje-in-nood» zal spelen...

●
WILLEBROEK VERKOOS PRINS CARNAVAL '75. — Met een volstrekte meerderheid heeft Freddy De Smedt, ofte «Freddy Tapijt» de titel van Prins Carnaval, op 8-2-75, naar zich weten te halen. Er waren twee kandidaten, te weten Prins Johnny Pubb Nonclercq en Freddy Tapijt. Er werden 2.699 stemmen uitgebracht, waarvan 1.755 op naam van Freddy Tapijt en 944 op naam van de vorige Prins.

●
WILLY CARLEER I PRINS CARNAVAL TE TISSELT. — Te Tisselt werd op 8-2-1975 voor het eerst Prins Carnaval verkozen. En eigenaardig genoeg kwam die uit **Willebroek** ! Deze gloednieuwe Prins Carnaval wist 225 stemmen achter zijn naam te krijgen. Hij beloofde dat de geplande fusie met **Willebroek** niet zou doorgaan, maar dat hij integendeel zorg zou dragen, dat er een Groot-Tisselt kwam.

●
WILLEBROEK '74. — Voor de derde maal richtte vzw De Zolder een vragenspel in, waarbij het leven in **Willebroek** in het voorbije 1974 centraal stond. Alle aspecten kwamen aan bod : sport, economische gegevens, cultuur- en verenigingsleven, herkennen van vergeten hoekjes, thuisbrengen van bepaalde personen... Kortom, het werd alweer een gezellige boel met een jaar dat voorbij is en voorbijblijft... Al hopen wij zo met z'n allen, dat zaterdag 15 februari 1975 zijn vervolg zal krijgen in een volgende spelletje...
Karel De Decker

LACHEN IN ONS BEROEP

- Al eens een (auto) ongeval gehad ?
Dat ongeval schriftelijk doorgegeven ?
Gelet op mogelijke dubbelzinnigheden ?
Hierna enkele losse grepen uit bestaande ongevals-aangiften. Natuurlijk naamloos ! Aan U ze dubbelzinnig en/of komisch te vinden.
- «Tegenpartij stond stil voor het huis van zijn vriendin nr : 4».
 - «Ik reed op de baan naar St. Niklaas, toen ik plots op een onverplichte koe botste».
 - «Van uit mijn positie kon ik onmogelijk zijne linkerflikker zien branden hebben».
 - «Ik heb inderdaad een meid en een werkvrouw, maar ik had toch gevraagd ze allebei te laten dekken. Mag ik U verzoeken na te gaan, of mijn agent zijn werk wel goed deed ?».
 - «Hij botste tegen mijn deur. Mijn vrouw had het zien aankomen, want ze zei efkens ervoor : Pas op want die is zo zot als iet».
 - «Hij knotste tegen drie stilstaande auto's en knots ik had het ook zitten».
 - «Mijn echtgenote stond stil, en zonder dat ze het wist zat tegenpartij er van achter op. Het was een zware slag. Gans hare koffer was ingedrukt, en een stuk van haren uitlaat vond ze nadien nog in de gracht».
 - «Zo zijn er mensen die wel een degelijke ongevalsangifte kunnen doen, maar die niet weten dat een autoverzekering, wel veilig, 10 % voordeliger in premie kan zijn».
 - «En zo zijn er jonge zelfstandigen, die niet weten dat er mutualiteiten zijn, die hun, bij werkonbekwaamheid door ziekte of ongeval, tot 1.000 fr. per dag uitbetalen. Ja ! En dit tot hun 65 j. (6 dagen per week A.U.B. !) voor een bijdrage die de helft goedkoper is dan bij verzekeringsmaatschappijen».
 - «En lach niet als wij U zeggen, dat 8 op 10 van die jonge beginnende zelfstandigen, door onwetendheid, zich verkeerdelijk in orde stellen met hun sociale-wetgeving-inschrijving en hierdoor duizenden franken teveel aan sociale bijdragen betalen».
 - «En geef toe dat zelfs 90 % van onze jonge intellectuelen, hun meest interessante bronnen en formules van lening niet kennen... omdat het tenslotte hun beroep niet is».
 - «Dat er verschillende jonge zelfstandigen zijn, die dringend een goed fiskaliteit-boekhouder nodig hebben».
 - «Dat zij misschien aanvoelen, dat wij meer dan «alle verzekeringen» doen».
 - «Dat wij inderdaad tegelijkertijd raadgevers zijn, voor alle problemen met financieel karakter, en dat een groot deel van die raadgevingen, gratis bij wijze van service, aan ons clienteel gegeven worden».
 - «Dat wij ons hoofdbureau te 2638 Reet hebben - Clemenshoek 16, telefoon : (031) 88 20 31 en een speciaal bureau voor autoverzekeringen te 2650 Boom autostrade (Antwerpsestr. 258 - aan den barreel - Tel. (031) 88 40 48)».
 - «Dat wij ook bijbureaus hebben te Leuven en te Brussel, en klanten in elke vlaamse stad en bijna in elk vlaams dorpje...

Steeds welkom.
STAF SOMERS

In naam van :
«GROEP STAF SOMERS-LAURIKS»

PAAS- MAANDAG TE LEEST

VOLKSDEVOTIE TOT DE H. CORNELIUS (1)

Een van de populairste heiligen in het Vlaamse land is wel de H. Cornelius, paus en martelaar. Hij wordt afgebeeld met een staf in de ene en een koehoorn in de andere hand. Hij is één der vier Maarschalken, beschermheilige en noodpatroon tegen koorts, kinkhoest, draaiïngen in het hoofd, verlamming, cholera, en die hele gamma van demonische ziekten, zowel van mens en dier. «H. Cornelius, paus ende martelaar, bidt voor ons, besondere patroon teghen de stuypen, alle vallende sieckten, draeyinghen van hoofde en gevaerlyck vaeren en meer andere diergelycke sieckten en plaeghen soo menschen als van beesten», zegt het bedevaartvaantje van Doel. K. van Nyen «H. Cornelius, een volksheilige in 't Vlaamse land», vermeldt negen en negentig begankenisplaatsen. Het zijn ze echter nog niet alle. Wie bedenkt hoe groot en geducht in vroeger tijden deze kwalen waren — de kindersterften schrikwekkend hoog, toen er nog geen medische wetenschap kon tegenovergesteld worden — en de dood daarom meestal als fatale afloop had, verklaart maar al te wel de grote verspreiding van al die devotieplaatsen en toevluchtsoorden tot Sint Cornelius.

«Comt tot Cornelius al met een vast betrouwen,
Hier is medecyn voor kinders, mans en vrouwen.
Ook alle soort van vee dat ergens is besmet
Wordt door Cornelis, door kracht van syn gebet
door 't hoogste Majesteyt bevrijd ofte genesen.
Hoopt en betrouwt in hem; hy sal U trooster wesen».

Reeds van in de 12e eeuw vindt men ten onzent sporen van de devotie tot St. Cornelius en dan vnl. te Ninove. Dat blijkt uit een verklaring van Nicolaus, bisschop van Kamerijk in 1139. De relieken zijn van uit Rome overgebracht naar Lyon, Compiègne (in 857) en Cornelimünster op de Inde bij Aken. Deze abdij werd het grote uitstralingscentrum dezer verering — en waar met bijzondere zorg ook de drinkhoorn van de heilige bewaard werd en waaruit destijds de bedevaarders gewijd water konden drinken. Volgens Mathias Zender zou Ninove en

Ronse het vertrekpunt van de Corneliusviering in Vlaanderen zijn geweest. Er bestond ook een Liber Miraculorum S. Cornelii Ninivensis, een mirakelboek. Het is bekend dat de abdij van Cornelimünster hier in Brabant en Vlaanderen belangrijke keizerlijke domeinen bezat, o.a. te Nijvel, Puurs en vnl. Ronse. Volgens de Acta Sanctorum van de Bollandisten schonk zij aan het Kapittel van Ronse een deel der relikwieën van de H. Cornelius. Het is tijdens de tocht met die relikwieën voorbij Ninove dat de Norbertijnen aldaar enkele daarvan bekwamen.

Het bezit van relikwieën was de eerste vereiste voor het ontstaan en de bloei van bedevaarten. Het was ook een lucratieve bron van inkomsten. Een echte handel werd er gedurende de Middeleeuwen in gedreven — zelfs hardhandige strijd werd er voor geleverd. Relikwieën werden ook verhuurd. Zo werd het relikwieschrijn van Ninove tot in het land van Waas processiegewijs gedragen.

Van hieruit verspreidde zich de kultus door heel Vlaanderen, vooral in de parochies die van de abdij afhingen.

Eigenaardige gebruiken kenmerkten de begankenissen tot de H. Cornelius: de tempelslaap (incubatio). Zelfs reeds gekend bij de oude volken. Het opwegen van het eigen lichaamsgewicht in graan, was en vlas, dat moest bijeengebedeld zijn. Dit berust op de primitieve opvattingen dat aan gevonden, gebedelde of gestolen voorwerpen, bijzondere kracht wordt toegeschreven. «Soe wat menschen die besmet zijn met Sente Cornelis sieckte, sy moeten hem lieden weghen ende gheven alzoove vele Coorens als sy swaer weghen met wasse, vlasse, goud ende seluere». Alzo te Ninove, Lier, Aalter, Adinkerke. Zoals dit ook nog elders gebeurde te Brugge voor St. Godelieve; te Geel bij Sinte Dymfna eveneens was voorgeschreven. De overal voorkomende geplogeneheid — ook te Leest — van het offer van dieren, als konijnen, duiven, kiekens, of van vlas en graan, vindt wel zijn oorsprong in de middeleeuwen, toen de cynzen en offers in «natura» betaald of opgedragen werden. Geld was in die tijden schaars en praktisch niet in omloop bij de gewone man. Het paste in dat agrarisch domaniale stelsel. Ook het vroegere volksgeloof dat stuipen en vallende ziekten aan toverij of aan duivelse machten toeschreef, verklaart het oeroude offer van een «Zwarte hen», het gewone duivelsoffer. Elders nog kent men de «pelgrimshen» — de geofferde hen die terug mee naar huis genomen wordt — en de ziekten van het hof zal weren. Men kent nog verder «het levende hert».

In de meeste begankenisplaatsen heerste nog tot voor korte tijd het volksgebruik en het offeren van dieren.

DEVOTIE EN BEGANKENIS TOT SINT CORNELIUS TE LEEST (2)

In Klein-Brabant en het vaartland waren vooral Leest en Sint Amands op Schelde bekend als de bijzonderste begankenissen tot Sint Cornelius. Buiten de «seskens» waren deze plaatsen in het bijzonder bekend voor «vallende ziekte». Kleine beewegen, maar minder bekend waren ook : Eikevliet, Ruisbroek, Mechelen, Hellegat.

Evenals te Diegem werd te Leest de H. Cornelius bijzonder aangeroepen tegen de stuipen en de vallende ziekte. De 2e Paasdag is de grote begankenisdag. Vanaf 5 uur 's morgens stroomde het volk reeds toe. De Hoogmis is om 10 uur. Eerst gaat men bidden voor het beeld van de heilige — dat bij die gelegenheid midden in de kerk ter verering opgesteld wordt.

Zoals op vele andere plaatsen deed men hierna drie maal al biddend de ommegang rond de kerk, dan driemaal rond het kerkhof. Daarna ging men te zegenen in de kerk. Rond het beeld stond er een ijzeren grille. Binnen in bevond zich de pastoor en bood de relikwie ter verering aan. Het volk werpt de blauwe briefjes binnen in de afsluiting en deed zelfs de nikkeltjes boven het hoofd van de priester rinkelen. Ex-voto's werden niet geofferd, wel levende kippen en duiven, evenals varkenskoppen en hespen. Gedurende de hoogmis werden de offergiften achteraan in 't gestoelte van de kerkmeesters geplaatst; de dieren in de houten kevie, die nog te zien is.

Op 2e Paasdag 1935 werden slechts 2 kiekens en een koppel duiven geofferd, vertelt J. Geusens. Na de mis bracht de koster de geofferde kippen en duiven buiten het kerkportaal en vroeg : «Zijn er nog liefhebbers voor den offer ?». Een boer gaf 5 fr., kreeg de kip of de duif even in de hand en gaf ze terug. Hij offerde op die manier. En vijf boeren offerden op dezelfde wijze achtereenvolgens dezelfde kip tot dat de boer die ze eerst geofferd had, er 20 fr. voor bood en de kip terug mee naar huis nam, waar ze, zoals hij later vertelde al de andere tegen de kwaal moest vrijwaren. Al drie jaar offerde hij dezelfde kip.

Een zeer oud en merkwaardig gebruik dat nog in onze kinderjaren bestond was het volgende. Kreeg een kind de stuipen, dan liep men, terwijl de kleine in een bad gestoken werd (gewoonlijk de marmit), en zijn voetjes met doeken vol mosterd omwikkeld, vliegensvlug naar een beroepsbedevaartster, die daarvoor bekend stond. Bij ons was dat o.a. Mie van Leires. Men huurde er langs de straat of in de dorpsschool negen kleine jongens die de beeweg moesten meemaken (er waren ook 9 soorten seskens). In de school zaten er in die tijd soms wel veertig en meer in één klas, daarom was men wel eens

kontent er van enkele af te zijn, en men merkte dat zo niet. Onder geleide van het vrouwmens, trok de bende op — in de zomer gewoonlijk barvoets. Wellicht berustte deze geplogenheid op de opvatting dat er van onschuldige kinderen een grotere heilkracht uitgaat dan van volwassenen. Bij de terugkeer kregen de kleine mannen dan gewoonlijk een paar koperen centen. Boeten en beloften doen, behoorden eveneens tot een der geplogenheden. Met Paasmaandag eveneens begint de novene en kan men speciaal gewijd water bekomen.

Over de oorsprong en de oudheid van de Cornelius-devotie te Leest hebben we weinig bijzonderheden. Wel vonden we op de pastorij nog een resterend exemplaar van de «Litanie ter eere van den Heiligen Paus en Martelaar Cornelius, bijzonderen patroon tegen de stuipen, jichtigheden en vallende ziekte, wiens H. Relikwieën met grooten toeloop en devotie geëerd worden en wiens bijstand vuriglijk aanroepen wordt in de parochiale kerk van de H. Nicolaus te Leest».

«Tot troost van degene die aan de stuipen zijn onderworpen en bevangen met lammigheid of vallende ziekte en voor eeneigelijk om door de voorspraak van den Heiligen Cornelius geholpen en behoeft te worden».

Het stuk is van 13 Junius 1855, goedgekeurd en aanbevolen en met 40 dagen aflat begünstigd door de Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen. Het spreekt vanzelf echter dat die devotie en de toeloop heel wat ouder is. Dat de toeloop tijdens de jaarlijkse begankenis de 2e Paasdag inderdaad zeer groot was, blijkt uit een brief van 21 maart 1905 van een jaarlijkse Mechelse bedevaarder. Hij heeft het nl. over die grote toeloop van gelovigen, die problemen schiep voor het drukke verkeer op de dorpsplaats. Maar vooral aan de ingang der kerk, die te nauw was om die massa ineens door te laten in het begin of bij het eindigen der goddelijke diensten. Er moet daar telkens zulk «onmenschelyk» gedrang geheerst hebben, dat er ongelukken moesten van komen. Het was evenmin stichtend met het «geschreeuw der kinderen en gehuil van groote menschen, ja zelfs grove woorden en verwenschingen, welke niet stichtend zijn in het portaal eener kerk».

De volksbeewegen met hun begankenissen, met hun tradities en gebruiken waren eens een stuk kleurrijk en onvervalst volksleven en een kapitaal element in onze kultuurgeschiedenis. En het volksgeloof dat wortelt in eeuwenoude tradities — een bron om de ware volkspysche te leren kennen. Het traditionele volksgeloof is een van de belangrijkste elementen van de

volksmentaliteit en de volksbedevaarten voor ziekten van mens en dier, één van de meest karakteristieke uitingen van het volksgeloof in ons land, zegt M. de Meyer.

Vele begankenissen, bedevaarten en beewegen zijn te niet gegaan omdat «het lijdend voorwerp verdwenen is, en het onderwijs de mens ontwikkeld heeft». Er is een uitgebouwde medische voorziening. Er is ook het teloorgaan van de algemene godsdienstzin en vele geestelijken hebben geen oog meer voor deze devote volkspraktijken. De tijden liggen nu anders, besloten gemeenschappen — zowel socio- als religo-kultureel zijn in volle afbouw. Het past ook niet meer in het kerkelijk kultus-patroon sinds Vaticanum II, die een beeldenstorm heeft te weeggebracht waar de Geuzentijd slechts kinderspel bij was. Een onvervangbaar kultuurpatrimonium is verkwanseld, soms voor een bord linzensoep, en jammerlijk teloor gegaan. Zovele kleinodiën van veldkapellekens — die spijs afbraakwoede en rampspoedige tijden nog zo talrijk het sacraal landschap sieren — en waaromheen eeuwen van rust en vrede wieroken, leiden een verkommerd en vereenzaamd bestaan.

Doch de impuls tot de bedevaarten, zegt Prof. De Keyser, komt uit de diepten van de algemene menselijke geest. En zoals het ook in de aard ligt van het Vlaamse volk en de beewegen niet alleen vergezeld zijn van boeten, maar ook van feesten en plezier; nu ook is het toerisme ingeschakeld, ziet men vele van die vroegere begankenissen herleven. We noemen slechts Beerse, Edegem, Aalter, enz. Alle St. Cornelius begankenissen met de aloude geplogenheden van het dierenoffer, en het openbaar bij opbod verkopen dezer dieren en andere offeranden.

Het is in die zin dat het Vaartland met enkele enthousiaste lieden van Leest het initiatief genomen heeft om de gekende St. Corneliusviering met zijn religo-volksgeplogenheden terug nieuw leven in te blazen.

Inderdaad op 2e Paasdag gaat Leest weer zijn Cornelius vieren. De kiekens, duiven en konijnen en varkenskoppen zullen terug in de oude kevie van de kerk kunnen geofferd worden. Het beeld van de heilige zal terug al monkelend zijn ereplaats krijgen. Er zal weerom grote toeloop zijn tijdens de Hoogmis om 10 uur.

Bovendien wordt een tentoonstelling gepland over de geschiedenis en de iconografie der gemeente «een spieghel van Leest in 't verleden», alsmede een uitbeelding van de devotie tot St. Cornelius.

Tot slot wordt een St.-Corneliusbedevaartvaantje ontworpen, dat zal te verkrijgen zijn.

Jos DE KEERSMAECKER

Pasteitjes en vlaaien vindt U overal, maar wil U eens iets fijn, dan moet het van het modernste bakkertje zijn.

Als U er éénmaal hebt van genoten, zult U beslist nergens meer kopen. Proef en vergelijk de moderne kwaliteit en U zegt onvermijdelijk :

Oh, hoe heerlijk fijn, dat kan niet anders dan van Freddie zijn !

BROOD- en BANKETBAKKERIJ

F. MOEREMANS-MOONS

DORPSTRAAT 47 - BLAASVELD
Tel. (031) 86 73 18

Aan huis bestelling

Wiel's...Wielemans
Kwaliteitstraditie sinds 1862

Waarheen met het NATUURPARK HET BROEK ?

Als men het heeft over het Natuurpark Het Broek beperkt men zich meestal tot het bebost kerngebied op Blaasveld.

Het ca. 700 ha grote Natuurpark wordt echter begrensd door de Willebroekse Vaart, de Rupel, de Zenne en de Provinciebaan Mechelen - Dendermonde; het vormt de schakel tussen het Natuurpark Scheldeland, de Mechelse broekgebieden en het Landschapspark der beide Neten. Een flink stuk van het Vaartland dus.

Die aaneengesloten en tot voor kort bijna ongerepte natuur- en landschapszone bestaat overwegend uit broeken en moerasgebieden met enkele duin- en zandruggen (donken) die werden bebouwd (o.a. de woonkernen van Heindonk).

Het Natuurpark Het Broek is opgenomen in de «Inventaris van de Landschappen der Provincie Antwerpen» als merkwaardig bebost landschap met rijke vegetatie en avifauna. Er werden 141 vogelsoorten en een 400-tal plantenvariëteiten waargenomen.

Het Broek is de laatste luchtzuiverende long tussen de industriekernen Willebroek, Rupelstreek en Mechelen. In een omtrek van 6 km wonen 140.000 mensen.

**

Het Broek heeft een historisch rijk verleden achter de rug. Het leverde onze voorouders vele producten en materialen op.

Na wereldoorlog I bepaalden uitgestrekte canadaplantingen (luciferproductie !) het uitzicht van het landschap.

Na 1945 werd daarmee doorgegaan, maar bovendien verschenen er in Het Broek talrijke vaak erg storende weekeindverblijven van kapitaalkrachtigen die er rust en ontspanning kwamen zoeken.

Eind 1969, op de vooravond van het Europees Jaar van de Natuurbescherming 1970, was de toekomst van het Natuurpark erg onzeker. Op initiatief van het Staatssekretariaat - Vlaamse Streekeconomie zou door het Ministerie van Openbare Werken in het bebost kerngedeelte te Blaasveld een put van 100 ha gegraven worden om met het gewonnen zand verlaten kleiputten te Boom en te Niel op te spuiten. Een evengrote oppervlakte van Het Broek zou worden opgehoogd met de onbruikbare bovengronden (humus en turf).

Door een vinnige natuurbeschermingsactie, geleid door de Vrije Aktie Groen Blaasveld, werd de zandwinningput niet alleen meer noordelijk naar de Rupel toe verlegd maar bovendien herleid tot 62 ha.

De gespaarde 200 ha natuurgebied kwamen alzo in openbaar bezit en werden midden 1971 als rustige recreatiezone voor het publiek toegankelijk gesteld.

Te Heindonk werd kortbij de Rupel nog een tweede put van 40 ha gegraven, het zand zit o.a. onder de verkeerswisselaar van de E 10-autoweg te Kontich.

Op 28 januari 1971 werd het Blaasvelds Broek voor klassering voorgesteld door de Koninklijke Commissie van Landschappen en Monumenten.

Op 18 en 19 maart 1972 plantte Vlaanderen hier tijdens de nationale boomplantdagen circa 20.000 jonge boompjes.

**

Dat de zandwinningen in Het Broek een enorme geld-, energie- en landschapsverkwisting betekenen, dat geven thans ook de initiatiefnemers van destijds toe. Het kwaad is echter geschied, zoals zo menigmaal in onze «beschaafde en democratische maatschappij» waarin private belangen, politieke kortzichtigheid en technokratische willekeur tegen de gemeenschap samenspannen.

Want ook de gemeentebesturen en inwoners van de Rupelstreek zijn allerminst opgetogen over die onwetige, nutteloze en hinderlijke zandzwendel. Maar dat is een heel verhaal op zichzelf...

**

Overheid en ambtenarij hebben daaruit weinig lering geput, dat blijkt uit het begin 1974 voorlopig vastgestelde Ontwerp Gewestplan Mechelen. Wel onderging het Vóór-ontwerp Gewestplan Mechelen van 1969 enkele gunstige wijzigingen. Zo werden heelwat in Het Broek voorziene industrieterreinen geschrapt, en bleef het gehucht van Klein-Willebroek met de oude kanaalarm en het sas-kompleks uit 1600 behouden.

Volgens de wet van 1962 worden gewestplannen ondermeer opgesteld met het doel «'s lands natuurschoon ONGESCHONDEN te bewaren». Als basis erg gezond, de praktijk leert echter anders !

Dat kon ook moeilijk anders met de werkwijze, bindingen en het gebrek aan terreinkennis van de ontwerpers (v.z.w. Mens en Ruimte).

Het Broek werd in het Ontwerp duidelijk opgedeeld in een noordelijk gelegen zone voor zgn. actieve recreatie, en een zuidelijke meer-min-dan-meer natuurgebied. De druk van de geplande consumptie-recreatie zal de natuur systematisch aanvreten en een waardevol natuurreservaat degraderen tot wat pover schermgroen tussen elitaire watersport, kampeerterreinen, caravanvelden, baankafé's en friettentten. Onwettelijke weekeindkrotjes worden gepromoveerd tot «zones voor weekeindtoerisme».

De v.z.w. Natuurpark Het Broek heeft dan ook gefundeerd bezwaar aangetekend tegen de procedure rond en de inhoud van het ontwerp gewestplan bij de Gouverneur van de Provincie Antwerpen, welke werd gelast met het tijdens de vakantieperiode 1974 gehouden openbaar onderzoek.

Ook de Heemkundige Kring van het Vaartland werd geweerd uit de raadplegingen over het Gewestplan en zond een gelijkaardig verzoekschrift, mede omdat voor het Vaartland niets als historisch belangrijk werd weerhouden.

Vraag is of het Monumentenjaar 1975 daaraan veel zal veranderen, als men weet dat voor dat doel voorziene kredieten door het Ministerie van Nederlands Kultuur werden geschrapt.

**

Gedurende de zandwinningswerken was de Dienst der Zeeschelde van het Ministerie van Openbare Werken verantwoordelijk voor de 262 ha staatsdomein. Niet te verwonderen dat bij het ontbreken van het nodige inzicht, van deskundig personeel en vooral van een positieve instelling er in Het Broek heelwat is misgelopen.

UIT SYMPATHIE

SANPAREIL

Leverpasteifabriek

KAPELLE-OP-DEN-BOS

Tel. (015) 71 14 22

Telex : 24473

De waterhuishouding van het natuurgebied liep meer dan eens in het honderd, de jacht wordt er onwettig beoefend, allerhande verontreinigingen gaan onverminderd door, met de bezoekerskode, wordt een loopje genomen. Voor de meer dan 50.000 wandelaars en hengelaars 's jaars ontbreekt elke opvang en begeleiding. En ga zo maar door...

Kort geleden werd beslist het openbaar domein over te hevelen naar de Dienst BLOSO van het Ministerie van Nederlandse Cultuur. Die mensen willen meer dan 100 miljoen fr. uitgeven voor een «olimpische watersportbaan» met opleidingscentrum voor een handvol elitesporters. Langs de zuidrand van de grote zandwinningsput werden reeds opmetingen verricht, enerzijds voor de aanleg van 2 wegen die de Kanaalzone rond Hingene moeten verbinden met de baan Mechelen - Dendermonde, anderzijds om ter plaatse van de jonge aanplant van Boomplantdag 1972 over een diepte van 100 m tribunes en andere gebouwen op te richten.

Andere grote gevaren bedreigen Het Broek : de nieuwe spoorverbinding Mechelen - Willebroek, de uitbreiding met 13 ha van de put te Heindonk (zand voor de zuidelijke Ring om Antwerpen), 2 miljoen m³ zand werd gevraagd voor een sectie van de Ring rond Brussel, de nieuw aan te leggen autoweg Mechelen - Dendermonde vergt 3,5 miljoen m³ zand, allerlei private clubs voor gemotoriseerde watersport wroeten om hun boot in Het Broek te krijgen.

Voorwaar geen prettig vooruitzicht. Of is er nog hoop ?

Naar traditie bezoekt onze Heemkring elk voorjaar onder leiding van een natuurgids Het Broek.

Dit jaar houden we die lentetocht op zondag 27 april, datum waarop een NATIONALE WANDEL DAG in Het Broek is gepland.

Doelstellingen van die manifestatie zijn :

- de verdere verminking van het natuurpark doen stoppen
- Het Broek als beschermd natuurgebied laten klasseren
- een deskundig beheer van het domein door het Staatssekretariaat voor Leefmilieu, in samenwerking met de betrokken natuur- en kultuurverenigingen.

Het is de hoogste tijd dat we er samen iets aan doen. Dan wordt 27 april de aanloop voor een definitieve redding van Het Broek.

Jules SCHEERS
Bestuurslid Heemkring Vaartland
Voorzitter vzw Natuurpark Het Broek

Praktische Schikkingen Nationale Wandeldag Natuurpark Het Broek

Datum : zondag 27 april 1975

Samenkomst : om 15 uur aan het Parkeerterrein, Broekstraat te Blaasveld. De wandeltocht duurt ongeveer 2 uur.

Begeleiding : natuurgidsen en leden vzw Natuurpark Het Broek

Nuttige voorwerpen : aangepaste kledij en schoeisel, verrekijker en fotoestel

Wandelkaart v/h gebied : te bestellen door overschrijving van 27 fr. op rek. 320-0675815-86 van vzw Het Broek - Blaasveld

Kontaktadres : Th. Huys, Venusstraat 22 te 2662 Blaasveld (tel. 031 / 86 83 10).

**Een kommerloze vakantie
begint bij de moderne
en dynamische Kredietbank**

Vraag vandaag nog precieze inlichtingen over :

Eurocheque en Eurochequekaart
Express-Cheque
Girale loonbetaling
Automatische betalingen
Bewaring van effecten
Huren van safes

Zes garanties voor een geslaagde vakantie

680 kantoren waarvan zeker een in uw buurt.

STANDING DOOR KWALITEIT

dat kan alleen

RODAL

P. V. B. A.

Tegelfabriek van Noord-West Brabant

MEISELAAN 52 - NIEUWENRODE - TEL. : (015) 71 13 59 - 71 14 37

met haar 4 afdelingen : — **VLOEREN**
— **SCHOUWEN**
— **CEMENTDALLEN**
— **SILEXDALLEN**

Komt ook op zaterdag- en zondagvoormiddag genieten
van onze gans vernieuwde toonzaal !

Bel Meubel

UW MEUBEL

De best gekende en goedkoopste meubelzaak uit gans de streek
20 % GOEDKOPER

LOUIS BEULLENS-HERMANS
MEHELSEWEG 264
KAPELLE-OP-DEN-BOS (Oostkant)
TEL. (015) 71 14 03

Drie verdiepingen toonzaal — Ingang vrij

KREDIET

KONTANT

Op aanvraag worden de cliënten thuis afgehaald,
zonder verplichtingen tot kopen

UIT SYMPATHIE

Tiny Bell

en haar orkest «SMACK»

FEESTINRICHTER : voor al uw bals en feesten,
alle inlichtingen adres BEL meubel